

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

“Γυναίκες μετανάστριες και προσφύγισσες και μονογονεϊκές οικογένειες
στην
Ελλάδα”

“Immigrant and refugee women and single- parent families in Greece”

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ της :

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ:
ΑΣΛΑΜΑΤΖΙΔΗ ΣΤΕΛΛΑ 3916

Επιβλέπουσα : ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΛΙΟΓΚΟΥ
Β΄ βαθμολογήτρια: ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΛΕΡΑΝΤΕ

ΦΛΩΡΙΝΑ ΜΑΙΟΣ - 2023

Copyright © 2023 – ΣΤΕΛΛΑ ΑΣΛΑΜΑΤΖΙΔΗ

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν αποκλειστικά τον συγγραφέα και δεν αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Ως συγγραφέας της παρούσας εργασίας δηλώνω πως η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και δεν περιέχει υλικό από μη αναφερόμενες πηγές.

Περίληψη

1 Θεωρητικό πλαίσιο

- 1.1. Εννοιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης
- 1.2. Αίτια Μετανάστευσης
- 1.3. Βασικές κατηγορίες μετανάστευσης
- 1.4. Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης
- 2.1. Ορισμός προσφύγων
- 2.2. Διαφορά μεταναστών και προσφύγων
3. Φύλο και μετανάστευση
- 3.1. Θηλυκοποίηση του μεταναστευτικού κινήματος
- 3.2. Βιβλιογραφικές και θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου
- 3.3. Τα οφέλη της μετανάστευσης των γυναικών
- 3.4. Εκμετάλλευση μεταναστών στο νέο τους τόπο
- 4 Μονογονεϊκότητα
- 4.1. Ορισμοί
- 4.2. Η μονογονεϊκή οικογένεια της Ελλάδας
- 4.3. Προβλήματα της μόνης μητέρας
- 5 Ερευνητικό μέρος
- 5.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας
- 5.2. Συμμετέχουσες στην έρευνα
- 5.2.1 Προφίλ συμμετεχόντων
- 5.2.2 Ερευνητικά εργαλεία
- 5.3 Συλλογή δεδομένων
- 5.4. Ανάλυση δεδομένων
- 5.4.1 Οι προκλήσεις της μόνης μητέρας
- 5.4.2 Επιρροή της μονογονεϊκότητας στην κοινωνική ζωή της μόνης μητέρας
- 5.4.3 Η επιρροή της απουσίας του άντρα στην ζωή των μόνων γυναικών

- 5.4.4 Επιρροή της απουσίας του άντρα προς την αντιμετώπιση του οικογενειακού και φιλικού κύκλου
- 5.4.5 Η επιρροή της απουσίας του πατέρα στην κοινωνική και προσωπική ζωή των παιδιών
- 5.4.6 Υπήρξε βοήθεια από κάποιο δημόσιο φορέα
- 5.5.1 Λόγοι της μετανάστευσης της γυναίκας
- 5.5.2 Η επιρροή της μεταναστευτικής ιδιότητας στην κοινωνική και προσωπική ζωή της γυναίκας
- 5.5.3 Η επιρροή της μεταναστευτικής ιδιότητας στην κοινωνική και προσωπική ζωή των παιδιών της
- 5.5.4 Η μεταναστευτική ιδιότητα ως αφορμή για ρατσιστικές συμπεριφορές
- 5.5.5 Προτάσεις για την παροχή βοήθειας προς τις μετανάστριες
- 6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ/ ΣΥΖΗΤΗΣΗ
- 7 ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Λέξεις κλειδιά : Μονογονεϊκότητα, μετανάστρια, προσφύγισσα, μετακίνηση

Περίληψη:

Πρόσφατες επιστημονικές μελέτες ανέδειξαν αδήριτη την ανάγκη να ασχοληθούμε σε βάθος με μια νέα πτυχή του μεταναστευτικού φαινομένου, που εστιάζει στην μετανάστευση των γυναικών. Πρόκειται για ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, μείζονος σημασία. Τι γίνεται ωστόσο, εάν ο ρόλος της μετανάστριας συνδυαστεί και με τον ρόλο της της μόνης-μητέρας ;

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία επιχειρήθηκε να διερευνηθεί επιστημονικά και τεκμηριωμένα η συσχέτιση των δύο εννοιών τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Πραγματοποιήθηκαν θεωρητικές αναζητήσεις επιστημονικού υλικού καθώς και σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε πραγματικό πεδίο με μαρτυρίες από τους/τις ίδιους/ίδιες τους/τις πρόσφυγες/προσφύγισες. Στο πρώτο σκέλος της πτυχιακής εργασίας προσεγγίζουμε σε θεωρητικό επίπεδο τα φαινόμενα της μετανάστευσης, τα αίτια που οδηγούν ένα άτομο να εγκαταλείψει την πατρίδα του, τις κατηγορίες της μετανάστευσης, αλλά και την παράνομη μετανάστευση που παρατηρείται στην Ελλάδα. Στη συνέχεια εξετάζουμε την διαφορά μεταξύ της εκούσιας και ακούσιας μετανάστευσης, ενώ παρακάτω αναλύεται η συσχέτιση του φύλου και της μετανάστευσης μέσα από θηλυκοποίηση του μεταναστευτικού κινήματος . Ταυτόχρονα στο πλαίσιο αυτό προστίθενται οι δύο όψεις της μετανάστευσης: από τη μια τα οφέλη της μετανάστευσης των γυναικών και από την άλλη η εκμετάλλευση των μεταναστριών στο νέο τόπο εγκατάστασης. Το θεωρητικό πλαίσιο συμπληρώνεται με την προσέγγιση της μονογονεϊκότητας, η μονογονεϊκή οικογένεια στην Ελλάδα καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η μόνη μητέρα.

Καθεμία από τις παραπάνω προσεγγίσεις συντελεί με μοναδικό τρόπο στην δημιουργία μιας στερεής γνώσης, ώστε να προχωρήσουμε στο δεύτερο σκέλος, που εμπεριέχει έμπρακτη έρευνα επί του θέματος σε πραγματικό χρόνο. Στο ερευνητικό στάδιο πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις γυναικών που είχαν μεταναστεύσει ή προσφύγει στην Ελλάδα καταφέροντας έτσι να επιβεβαιώσουμε το πρώτο μέρος της εργασίας, το θεωρητικό. Πιο αναλυτικά τα αποτελέσματα έδειξαν πώς οι γυναίκες πλέον μεταναστεύουν ως ανεξάρτητα υποκείμενα, που αντεπεξέρχονται σε πολλαπλούς ρόλους και απαιτήσεις. Ως γυναίκες μετανάστριες συχνά έρχονται αντιμέτωπες με έμφυλες και φυλετικές διακρίσεις, ενώ

ως μητέρες πρέπει να αντιμετωπίσουν και τις δυσκολίες μιας μονογονεϊκής οικογένειας.

Abstract

Modern studies are investigating the need to deal in depth with a new aspect of the migration phenomenon, which is the migration of women. It is a multidimensional phenomenon, of major importance. But what if the role of the migrant woman and the role of single parenthood?

In this thesis an attempt was made to investigate the correlation of the two concepts both through theoretical approaches and through the research carried out. In the first part of the thesis we approach at a theoretical level the phenomena of immigration, the reasons that lead a person to leave his homeland, the categories of immigration, but also the illegal immigration observed in Greece. Next we examine the difference between immigration and refugee. While below, the correlation between gender and immigration is examined through the feminization of the immigration movement. At the same time, in this context, the benefits of women's immigration are added as well as the exploitation of immigrant women in the new place of settlement. The theoretical framework is completed with the approach of single parenthood. In more detail in this part, the single-parent family in Greece and the problems faced by the single mother are identified.

Each of the above approaches contributes in a unique way to the creation of a solid knowledge, so that we can proceed to the second part, which consists of the research carried out. In this part, through interviews with women who had immigrated or sought refuge in Greece, we managed to reach results that coincide with the first part of the work. In more detail, the results showed how women now migrate as independent subjects, coping with multiple roles and demands. As immigrant women they often face gender and racial discrimination, while as mothers they also have to deal with the difficulties of a single-parent family.

Θεωρητικό πλαίσιο **Μετανάστευση:**

1.1. Εννοιολογική προσέγγιση της μετανάστευσης:

Η μετανάστευση αποτελεί κομβικό σημείο σε σημαντικές μακροπερίόδους της ανθρώπινης ιστορίας ενώ δεν μπορούμε να διαφωνήσουμε στο γεγονός πώς είναι ένα φαινόμενο με διαχρονικό χαρακτήρα (Μπάγκαβος, Χ., Παπαδοπούλου, Δ. & Συμεωνάκη, 2008). Η μετανάστευση είναι ένα εγγενές, πολυεπίπεδο και πολυδιάστατο φαινόμενο στη διαδικασία της ανθρώπινης εξέλιξης, το οποίο έχει επηρεάσει βαθιά πεδία όπως την κοινωνιολογία, την οικονομία, την πολιτική επιστήμη και την ψυχολογία. Με βάση τη δημόσια διαβούλευση του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής ένας γενικός ορισμός της μετανάστευσης που μπορούμε να αναδείξουμε είναι: Η αλλαγή του τόπου διαμονής είτε οριστικά είτε προσωρινά ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ακόμα και μιας κοινωνίας (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2020).

Η μετανάστευση ως φαινόμενο έχει άμεση συσχέτιση με την μεμονωμένη ή ή/και ομαδική-συνήθως μεγάλων ομάδων πληθυσμού- μετακίνηση τόσο στο εσωτερικό όσο και μεταξύ κρατών (Τσαούση, 1996 ; Μπαγκαβός & Παπαδοπούλου, 2002) . Ορισμένα από τα αίτια που συχνά κινητοποιούν την μετανάστευση ενός ατόμου ή μιας ομάδας είναι από την απώλεια της ασφάλειας, τα δημογραφικά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα από όπου μεταναστεύει και την καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων έως την έξαρση της φτώχειας και την κλιματική αλλαγή. Στα αίτια που συχνά κινητοποιούν την μετανάστευση ενός ατόμου, μπορούμε να απορρυθμίσουμε, επίσης, την αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και της οικονομικής ευημερίας, τη φυγή από απειλητικές συνθήκες, που καταπατούν βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, όπως την ασφάλεια και την ελευθερία του ατόμου ή της ομάδας που μετακινείται. Οι συνθήκες αυτές, δημιουργούνται κατά βάση σε εμπόλεμες περιοχές και αυταρχικά καθεστώτα.

1.2. Αίτια μετανάστευσης

Έναν ευρύτερο ορισμό που μπορούμε να αποδώσουμε στο φαινόμενο της μετανάστευσης είναι ότι: η μετανάστευση αποτελεί την μόνιμη ή προσωρινή αλλαγή του τόπου διαμονής από άτομα, ομάδες ή και κοινωνικές ομάδες . Το φαινόμενο της μετανάστευσης, επομένως, συνδέεται με τη μετακίνηση ατόμων και πληθυσμών μεταξύ των ίδιων τόπων ή μεταξύ χωρών για διάφορους λόγους όπως πολιτικές και οικονομικές κρίσεις, επαναστάσεις, συγκρούσεις και πόλεμους, η μη συμμετρική κατανομή του πλούτου ανάμεσα

στις αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες χώρες (Uphcr 2016) . Ο τελευταίος λόγος που αναφέρθηκε διαδραματίζει και βασικό ρόλο στην ανάπτυξη και στην λειτουργία της παγκόσμιας αγοράς καθώς και στην απορρύθμιση της. Ένας σημαντικός λόγος είναι επίσης οι καταστροφές που προκαλούνται από ανθρώπινους παράγοντες, όπως η κλιματική αλλαγή αλλά και περιβαλλοντική υποβάθμιση που εντοπίζεται σε μεγάλες περιοχές της γης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2020)

Οι αιτίες που κατά βάση πυροδοτούν τα μεταναστευτικά κινήματα είναι η εύρεση και η απόκτηση ευνοϊότερων συνθηκών διαβίωσης, καλύτερων επαγγελματικών και συνάμα οικονομικών ευκαιριών. Η επανένωση με μέλη της οικογένειας που είχαν μεταναστεύσει σε άλλες χώρες και η αποφυγή απειλητικών για την ζωή συνθηκών που καταπατούν την ασφάλεια των ατόμων ή και του κοινωνικού συνόλου. Τα συγκεκριμένα αιτία μετανάστευσης τα συναντάμε κατά βάση σε εμπόλεμες περιοχές, σε περιοχές με αυταρχικά καθεστώτα τα οποία καταπατούν σημαντικά δικαιώματα των ανθρώπων. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2020)

Σαφώς, οι λόγοι για τη μετανάστευση δεν περιορίζονται μόνο στις παραπάνω αναφορές, καθώς πολλοί παράγοντες ώθησης και έλξης επηρεάζουν άμεσα την απόφαση ενός ατόμου να μεταναστεύσει (Green, 2004). Με τους παράγοντες απώθησης και αντίστοιχα έλξης αναφερόμαστε σε εκείνους τους λόγους που οδηγούν ένα άτομο ή μια ομάδα ανθρώπων να εγκαταλείψει έναν τόπο, στις περισσότερες των περιπτώσεων τη χώρα καταγωγής τους. Αντίθετα, με τους παράγοντες έλξης εννοούμε όλους αυτούς τους παράγοντες που προσελκύουν πιθανούς μετανάστες ή και πρόσφυγες σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Υπάρχουν τρεις κύριοι παράγοντες ώθησης (Push-Pull Factors in Immigration,2020).

Οι κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες, οι οποίοι ασκούν μεγάλη επιρροή στην απόφαση να μεταναστεύσει ένα άτομο ή μια ομάδα. Στους κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες εντάσσουμε τις διώξεις που γίνονται σε εθνικό, θρησκευτικό, φυλετικό, πολιτικό και πολιτισμικό επίπεδο και εξαναγκάζουν τους ανθρώπους να μεταναστεύσουν ή και να προσφύγουν από τη χώρα τους σε άλλη χώρα. Σημαντικά αίτια διαδραματίζουν, ο πόλεμος, οι απειλές για σύγκρουσης, οι ίδιες οι συγκρούσεις και κυβερνητικές διώξεις. Τα άτομα και οι ομάδες που εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα τους λόγω παραβιάσεων των ανθρώπινων δικαιωμάτων τους, των ένοπλων συγκρούσεων και διώξεων συνήθως αποκτούν τον τίτλο των ανθρωπιστικών προσφύγων/προσφυγισσών. Οι ανθρωπιστικοί πρόσφυγες/προσφύγισσες συνήθως καταφεύγουν στην πλησιέστερη χώρα που μπορεί να τους παρέχει ασφάλεια και αιτούνται άσυλο από αυτές. Ορισμένες χώρες χαρακτηρίζονται από μια πιο φιλελεύθερη προσέγγιση

αποδοχής μεταναστών/μεταναστριών. Χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ,γενικότερα, έχουν πιο φιλελεύθερη προσέγγιση αποδοχής μεταναστών αλλά και προσφύγων/προσφυγισσών και σε αυτό οφείλεται ότι στο τελευταίο διάστημα πολλοί ανθρωπιστικοί πρόσφυγες/προσφύγισσες, μετανάστευσαν σε Ευρωπαϊκές χώρες, αφού στην χώρα τους διαδραματίστηκαν εμπόλεμες συγκρούσεις, διώξεις και τρομοκρατικά συμβάντα. Μάλιστα από τα 295.800 άτομα που είχαν αιτηθεί άσυλο σε κάποια Ευρωπαϊκή χώρα και στους οποίους χορηγήθηκε προστασίας το έτος του 2019, οι περισσότεροι -σε ποσοστό που αγγίζει το ένα τέταρτο - είχαν προσφύγει από την χώρα της Συρίας που βρίσκεται εν μέσω εμπόλεμων συγκρούσεων . Στις επόμενες θέσεις εντοπίζουμε μεγάλη μετανάστευσή ατόμων προς την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η χώρα του Αφγανιστάν και αμέσως μετά την χώρα του Ιράκ. Και στις δύο χώρες εξίσου σημειώνονται εμπόλεμες συγκρούσεις . (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2020).

Δημογραφικός παράγοντας. Στη συγκεκριμένη κατηγορία, βρίσκουμε δημογραφικές αλλαγές που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο μετακίνησης και μετεγκατάστασης των ατόμων. Ένας αυξανόμενος ή συρρικνωμένος πληθυσμός, γηρασμών ή νεανικός πληθυσμός, έχει σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη και τις ευκαιρίες απασχόλησης στις χώρες προέλευσης ή τις πολιτικές μετανάστευσης στις χώρες προορισμού. Η δημογραφική και οικονομική μετανάστευση σχετίζεται με τα εργασιακά πρότυπα, τα ποσοστά ανεργίας και τις συνολικές οικονομικές συνθήκες μιας χώρας. Οι παράγοντες έλξης περιλαμβάνουν υψηλότερους μισθούς, καλύτερες ευκαιρίες εργασίας, υψηλότερο βιοτικό επίπεδο και ευκαιρίες εκπαίδευσης. Εάν οι οικονομικές συνθήκες είναι δυσμενείς και κινδυνεύουν με ύφεση, περισσότεροι άνθρωποι ενδέχεται να μεταναστεύσουν σε χώρες με καλύτερες προοπτικές.

Σύμφωνα με στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών, το έτος του 2017 , υπήρχαν περίπου 164 εκατομμύρια μετανάστες/μετανάστριες παγκοσμίως όπου η μετακίνησή τους έγινε για την απόκτηση καλύτερης επαγγελματικής απασχόλησης. Το ποσοστό αυτό κατάφερε να αντιπροσωπεύει σχεδόν τα δύο τρίτα των διεθνών μεταναστών/μεταναστριών. Τα στατιστικά παρουσιάζουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστών/μεταναστριών του βαθμού 70% μετακινήθηκαν και εγκαταστάθηκαν σε χώρες υψηλού εισοδήματος, το 18,6% σε χώρες υψηλού και μεσαίου αντίστοιχα εισοδήματος , το 10,1% σε χώρες μεσαίου εισοδήματος και μόλις το 3,4% των μεταναστών σε χώρες χαμηλού εισοδήματος. Πράγματι, ο σύγχρονος χαρακτήρας του ανταγωνισμού στην παγκόσμια οικονομία έχει δημιουργήσει ζήτηση για εργατικό δυναμικό υψηλής ειδίκευσης, ωστόσο, και με αντίστοιχη ζήτηση για εργατικό δυναμικό χαμηλής ειδίκευσης. Το εργατικό δυναμικό που έχει ειδική εκπαίδευση και είναι ικανό να έχει παραγωγή υψηλής και γρήγορης ποιότητας είναι σε θέση να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις

των διεθνών αγορών ενώ επιτυγχάνει κιόλας την εντάξει του σε αυτές, σε αντίθεση με το μέρος του εργατικού δυναμικού που χαρακτηρίζεται με χαμηλή ειδίκευση και είναι κατά βάση προσανατολισμένο στην κάλυψη της εγχώριας ζήτησης και βοηθά στον περιορισμό του κόστους και στον έλεγχο του πληθωρισμού. Έτσι δημιουργείται μια νέα κατηγορία, οι επονομαζόμενοι οικονομικοί μετανάστες/μετανάστριες.

Οι «οικονομικοί μετανάστες/μετανάστριες» στην πλειοψηφία τους είναι νεαροί άνδρες που επιζητούν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και υψηλότερο εισόδημα. Ένα μέρος των εισοδημάτων που εξασφαλίζουν από την εργασία τους, το προωθούν πίσω στη χώρα καταγωγή τους και συνήθως στις οικογένειές τους, με σκοπό να συνεισφέρουν στην αποπληρώσει εξόδων που έχει αποκτήσει η οικογένειά τους . Τα χρέη αυτά συχνά έχουν προκύψει από την ανάγκη να βρουν το κατάλληλο ποσό ώστε να παρέχουν στο παιδί τους τη μετακίνηση-μετανάστευση τους προς τις Ευρωπαϊκές χώρες. Η συγκεκριμένη κατηγορία μεταναστών προέρχεται, κατά βάση, από οικογένειες που έχουν στην περιουσία τους κάποια ιδιοκτησία. Έτσι μια συνήθης πρακτική αποτελεί, ότι ένας από τους μεγαλύτερους γιους χρηματοδοτείται μέσω της πώλησης της οικογενειακής ιδιοκτησίας ώστε να καταφέρει μετακινηθεί αλλά και να εγκατασταθεί σε κάποια χώρα της Ευρώπης. Κατόπιν, αυτό που παρατηρείται είναι ότι και οι άλλοι συγγενείς μεταναστεύουν στην χώρα που ζει και εργάζεται το πρώτο μέλος. (Εξερευνώντας τα αίτια της μετανάστευσης: Γιατί μεταναστεύουν οι άνθρωποι, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2020).

Τελευταία αιτία της μετανάστευσης θα παραθέσουμε τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Το περιβάλλον ανέκαθεν αποτελούσε σημαντική αιτία μετακίνησης πληθυσμών. Αυτό οφείλεται στις περιβαλλοντικές αλλαγές, όπως οι υπερχειλίσεις ποταμών και λιμνών ή και οι μεγάλες περίοδοι βροχών που προκαλούν πλημμύρες, οι τυφώνες ή ακόμη και οι σεισμοί. Ωστόσο, και η ανθρώπινη παρέμβαση που έχει δημιουργήσει και εντείνει έντονα το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής τα τελευταία χρόνια, επηρεάζει ισότιμα την μετανάστευσης. Εάν αναλογιστούμε ότι η κλιματική αλλαγή είναι ικανή να επιδεινώσει ακραία καιρικά φαινόμενα, προ ιδεαζόμεστε ότι θα έχουμε όλο και μεγαλύτερο ποσοστό ανθρώπων να εγκαταλείπουν τις χώρες τους στο μέλλον. Με στοιχεία που έχουν δημοσιευτεί από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ), η περιβαλλοντική μετανάστευση ορίζεται ως μια ξαφνική ή σταδιακή αλλαγή στο περιβάλλον που επηρεάζει αρνητικά τη ζωή ή τις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων, οι οποίοι θα αναγκαστούν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους ή να επιλέξουν - είτε προσωρινά είτε μόνιμα - την μετακίνηση εντός ή πέρα από τα εθνικά τους σύνορα. Οι περιβαλλοντικοί μετανάστες/μετανάστριες που θα υπάρξουν παγκόσμιος δεν μπορούν να υπολογιστούν με ακριβή αριθμό, ωστόσο ο αριθμός εκτιμάται κατά προσέγγιση ότι

κυμαίνεται μεταξύ των 25 εκατομμύρια και του 1 δισεκατομμύριο έως το έτος 2050 (Εξερευνώντας τα αίτια της μετανάστευσης: Γιατί μεταναστεύουν οι άνθρωποι, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2020).

Μια σημαντική παρατήρηση που πρέπει να τονιστεί, είναι ότι οι αιτίες της μετανάστευσης διαμορφώνονται ανάλογα και με τις χρονικές φάσεις στις οποίες συμβαίνουν, γι' αυτό ονοματίζουμε τις μεταναστεύσεις ανάλογα με τρεις φάσεις που τις παρατηρούμε. Συγκεκριμένα έχουμε παραδοσιακή, σύγχρονη και νεότερη.

Ως σύγχρονη μετανάστευση εννοούμε την μετακίνηση του πληθυσμού που παρατηρείται όμως στην σύγχρονη εποχή. Η σύγχρονη μετανάστευση επισυμβαίνει μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου και της ραγδαίας ανάπτυξης της βιομηχανίας, ενώ συσχετίζεται κατά βάση με τα άτομα που μετακινούνται από την Ασία και την Αφρική προς την Ευρώπη με σκοπό την αναζήτηση καλύτερων εργασιακών συνθηκών. Στην παραδοσιακή μετανάστευση παρατηρούμε μετανάστευση κυρίως Ευρωπαίων πολιτών χωρίς όμως να λείπουν και άτομα Ασιατικής και Αφρικανικής καταγωγής προς την Αυστραλία και την Αμερική αντίστοιχα προς τα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου αιώνα. (Kossel and Wilkinson, 2007, Morrison et al., 2007). Ο όρος της νεωτερικής μετανάστευσης προσεγγίζεται ως τμήμα της σύγχρονης μετανάστευσης που όμως δεν αφορά μετακινήσεις για πολιτικούς λόγους όπως ανταλλαγές πληθυσμών ή προσφυγικά ρεύματα, αλλά έχει ως αίτιο έχει οικονομικά αίτια.

1.3 .Βασικές κατηγορίες μετανάστευσης.

Το φαινόμενο της μετανάστευσής μπορούμε να το κατηγοριοποιήσουμε ανάλογα και με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει η κάθε περίπτωση. Αρχική κατηγορία ορίζουμε με βάση την διάρκεια της παραμονής του ατόμου, χαρακτηρίζοντάς έτσι τη μετανάστευση είτε μόνιμη ή προσωρινή αντίστοιχα. Έπειτα στον εκούσιο η ακούσιο χαρακτήρα της μετανάστευσης δηλαδή το κατά πόσο η μετακίνηση αυτή ήταν ελεύθερη επιλογή του ατόμου ή εξαναγκασμός από παράγοντες που βίωσε .

Στη συνέχεια στο μέγεθος του πληθυσμού που μετακινείται, εννοώντας στο εάν η μετανάστευση είναι ατομική απόφαση ή ομαδική. Επιπλέον, στο νομικό χαρακτήρα της , στην καταγραφή δηλαδή της από τις αρχές του κράτους υποδοχής χαρακτηρίζοντάς την έτσι είτε νόμιμη είτε παράνομοι. Επιπρόσθετα στο γεωγραφικό εύρος της μετανάστευσης δηλαδή αναπτύσσεται εντός ή εκτός ορίων ενός κράτους έτσι η μετανάστευση μπορεί με χαρακτηριστική η εσωτερική είτε εξωτερική διεθνής. Ωστόσο, δεδομένου ότι η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο που έχει εμφανιστεί σε πολλά στάδια της ανθρώπινης ιστορίας και έχει

εκδηλωθεί πολύ έντονα τις τελευταίες δεκαετίες της σύγχρονης ιστορίας, έχουν εμφανιστεί νέες αιτίες και αντίστοιχες κατηγορίες που την επηρεάζουν. Αυτό είναι το αποτέλεσμα της κατάρρευσης του υπάρχοντος σοσιαλιστικού καθεστώτος και της δημιουργίας μιας νέας τάξης πραγμάτων που συμβολίζει την παγκοσμιοποίηση σε διεθνές επίπεδο με οικονομικά σύμβολα. Επομένως, ένας από τους κορυφαίους λόγους μετανάστευσης που μπορούμε να εντοπίσουμε είναι η μετανάστευση για εκπαιδευτικούς και επαγγελματικούς λόγους. Επιστροφή ή επαναπατρισμός προσώπων ή ατόμων στη χώρα καταγωγής τους, νόμιμα ή ανεπίσημα. Επιπλέον, έχουμε συναντήσει μαζικές μεταναστεύσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν εποχικές διασυνοριακές επιχειρηματικές δραστηριότητες. Η κοινωνική μετανάστευση είναι κυρίως εξαρτώμενα άτομα που ακολουθούν νόμιμους μετανάστες/μετανάστριες και πρόσφυγες/προσφύγισσες για να εγκατασταθούν σε μια νέα χώρα. Η οικογενειακή επανένωση είναι ένα παράδειγμα κοινωνικής μετανάστευσης.

Επόμενη στην κατάταξη είναι περιβαλλοντική μετανάστευση, η οποία ως αίτιο της έχει τις εκτεταμένες περιβαλλοντικές καταστροφές όπως η βιομηχανική ρύπανση των υδάτινων πόρων και η αποξήλωση μεγάλων εκτάσεων δασών στις χώρες προέλευσης των μεταναστών (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2020) Τις βασικές κατηγορίες έρχεται να συμπληρώσει και να κλείσει η μετανάστευση των υψηλά εξειδικευμένων εργαζομένων όπως για παράδειγμα ανώτατα στελέχη, τεχνικό προσωπικό και επιστήμονες των οποίων η μετανάστευση γίνεται μεταξύ πολυεθνικών εταιρειών, διεθνών οργανώσεων και διεθνών Μ.Κ.Ο. Η μετανάστευση εργαζομένων υψηλής εξειδίκευσης είναι συνέπεια των παγκοσμιοποιημένων αγορών εργασίας και των παγκόσμιων συστημάτων εργασίας που χαρακτηρίζονται από την απορρύθμιση και την παγκοσμιοποιημένη διαχείριση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ανθρωπιστικών κρίσεων.(IPCC, 2014)

1.4. Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης.

Το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα σηματοδότησε την αρχή της συστηματικής μελέτης και ερμηνείας του μεταναστευτικού φαινομένου. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, φαίνεται να έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις για το φαινόμενο. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε διαφορές στα επίπεδα (μακρο, μικρο και μεσοεπίπεδα), στη χρονικότητα (εστίαση στο παρόν ή στο παρελθόν και τη σύνδεση/σύγκριση των δύο), στα επιστημονικά πεδία (κοινωνιολογία, οικονομία, ιστορία, ανθρωπολογία κ.λπ.) και κριτήρια

μεθόδων (εύρεση αιτιών ή συνεπειών της μετανάστευσης) (Καψάλης, 2017).

Οι πρώτες κυρίαρχες θεωρίες για τη μετανάστευση, κυρίως μέχρι τη δεκαετία του 1970, έδωσαν έμφαση στις οικονομικές πτυχές της μετανάστευσης (νεοκλασικές θεωρίες). Έτσι, επικρατεί η άποψη ότι οι μετανάστες είναι εργαζόμενοι που μεταναστεύουν κυρίως για οικονομικούς λόγους προκειμένου να αποκατασταθούν επαγγελματικά και να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο. Τα άτομα αποφασίζουν αν θα μεταναστεύσουν, επομένως, υπό την επίδραση των νόμων της προσφοράς και της ζήτησης (εργασία), των παραγόντων έλξης (στη χώρα υποδοχής) και των παραγόντων ώθησης (από τη χώρα προέλευσης), καθώς και της ανάλυσης κόστους-οφέλους. Από το 1970 και έπειτα, συναντάμε θεωρίες που αφορούν την μετανάστευση οι οποίες έχουν δεχτεί επιρροή από τη μαρξιστική προσέγγιση της οικονομίας (δομικές προσεγγίσεις). Ο ορισμός της μετανάστευσης με βάση την μαρξιστική επιρροή που δέχτηκε αντιμετωπίζεται ως μέρος της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας υπό την οπτική όμως πως οι μετανάστες/μετανάστριες αντιμετωπίζονται από τα πολιτικά και οικονομικά ισχυρά έθνη ως εκμεταλλεύσιμο, φθηνό εργατικό δυναμικό. Στην περίπτωση αυτή δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα οικονομικά αίτια που ωθούν στην μετανάστευση και έτσι έχουμε και τον χαρακτηρισμό των μεταναστών ως υποκείμενα άβουλα και χωρίς κριτική γνώμη και άποψη που γίνονται υποχείρια του παγκόσμιου συστήματος (ΚΕΘΙ, 2007). Ταυτόχρονα υπήρξε και η ανάπτυξη εναλλακτικών προσεγγίσεων που θέτουν την οικογένεια και την κοινωνική δικτύωση ως βάση για την ερμηνεία του μεταναστευτικού φαινομένου (θεωρία της οικογενειακής στρατηγικής και θεωρία των δικτύων). Τις τελευταίες δεκαετίες, γίνεται όλο και πιο σαφές ότι διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις μπορούν να αλληλοσυμπληρώνονται και, με τον δικό τους τρόπο, να συμβάλλουν στην κατανόηση του πολύπλευρου και μεταβαλλόμενου φαινομένου της μετανάστευσης.

Το μοντέλο του Piché (2013, που αναφέρεται στο Καψάλης, 2017) επιχειρεί να υιοθετήσει μια ολιστική, διεπιστημονική προσέγγιση στους παράγοντες μετανάστευσης και ένταξης. Στο συγκεκριμένο μοντέλο, πολλές πτυχές της διαδικασίας μετανάστευσης συνδυάζονται και τοποθετούνται σε ένα διεθνές πλαίσιο αναφοράς, 38 λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις συνθήκες καταγωγής όσο και σε επίπεδο χώρας υποδοχής. Και στα δύο εθνικά πλαίσια αναφοράς, σημαντικοί ρόλοι έχουν αναπτυχθεί μικροατομικοί (π.χ. τι επιθυμίες, προσδοκίες αλλά και ανάγκες έχουν οι μετανάστες) και μακροδομικοί (π.χ. οικονομική κρίση, περιβαλλοντικές καταστροφές αλλά και την ανεργία) και τα κοινωνικά δίκτυα/κοινωνικό κεφάλαιο. Το φύλο, ως κοινωνική κατασκευή, είναι επίσης ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τη διαδικασία της μετανάστευσης, μεταξύ άλλων παραγόντων. Τέλος, η χρονική διάσταση βρίσκεται στο επίκεντρο του μοντέλου, καθορίζοντας τον αντίκτυπο της

μετανάστευσης σε μικροεπίπεδο (βιογραφική χρονικότητα και πρότυπα ένταξης) και μακροεπίπεδο (ιστορική χρονικότητα και επιπτώσεις μεταναστών).

Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο των σύγχρονων τάσεων στις μεταθεωρητικές προσεγγίσεις στη μετανάστευση, το μοντέλο deHaas (2014, που αναφέρεται στο Καψάλης, 2017) αναφέρεται σε πέντε διαφορετικούς τύπους κινητικότητας ως επίπεδα σεξουαλικής/μεταναστευτικής ικανότητας: ακούσια ακινησία («αίσθημα υπνηλίας»), προεπιλεγμένη ακινησία, εκούσια κινητικότητα, εκούσια ακινησία και ακούσια κινητικότητα (κυρίως πρόσφυγες). Η ακούσια κινητικότητα των διεμφυλικών προστέθηκε πρόσφατα σε αυτές τις κατηγορίες (Καψάλης, 2017). Με αυτόν τον τρόπο, τα μεταναστευτικά φαινόμενα μπορούν να μελετηθούν σε διαφορετικά χωροχρονικά πλαίσια, ξεπερνώντας έτσι τους περιορισμούς παλαιότερων θεωρητικών προσεγγίσεων.

1.5. Παράνομη μετανάστευση στην Ελλάδα.

Ως παράτυπη ή παράνομη μετανάστευση ορίζεται το άτομο που εισέρχεται παράνομα σε μια χώρα προορισμού χωρίς τα απαραίτητα νόμιμα έγγραφα (παράνομη μετανάστευση) ή εισέρχεται νόμιμα ως μέρος ταξιδιού (διακοπές ή σπουδές) και στη συνέχεια, σε περίπτωση απουσίας του, οι μετανάστες που παραμένουν στη χώρα είναι νόμιμοι φύση (Καρύδης, 1996).

Η μαζική μετανάστευση ήταν ένα συχνό και έντονο φαινόμενο την περίοδο πριν από τη Βιομηχανική Επανάσταση, που διαμόρφωσε ολόκληρες αυτοκρατορίες και τους πολιτισμούς τους. Σε αρκετές από αυτές τις περιόδους, η έννοια των εθνών και των εθνικών συνόρων δεν υπήρχε και δεν υπήρχαν πραγματικοί περιορισμοί στη ροή των μεταναστών. Ιστορικά, όταν άρχισαν να εμφανίζονται ισχυρά έθνη-κράτη με παρόμοια εδαφικά χαρακτηριστικά, άρχισαν οι περιορισμοί στις μεταναστευτικές ροές (Koslowski, 2002).

Τα εθνικά σύνορα έγιναν σημαντικό εμπόδιο στη μετανάστευση μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση, όταν η μετανάστευση άρχισε να συνδέεται με εξελίξεις και αλλαγές που επηρεάζουν την παγκόσμια οικονομία. Τα τελευταία χρόνια, η οικονομική παγκοσμιοποίηση οδήγησε στη σταδιακή παρακμή των εδαφικών χωρών, παρέχοντας μια ευκαιρία για την ταχεία ανάπτυξη της μετανάστευσης. Συγκεκριμένα, ο εκτιμώμενος αριθμός των ανθρώπων που ζουν εκτός της χώρας γέννησής τους το 2019 έχει διπλασιαστεί από το 1970. Οι περισσότεροι μετανάστες ζουν στην Ευρώπη και ακολουθούν η Ασία και η Βόρεια Αμερική. Τυπικά, υπάρχει 1 στους 7 μετανάστες/μετανάστριες στις ανεπτυγμένες χώρες και 1 στους 50

στις αναπτυσσόμενες χώρες (IOM, 2020).

Η παράνομη μετανάστευση είναι μια σημαντική υποκατηγορία της διεθνούς μετανάστευσης. Το κύριο χαρακτηριστικό που χαρακτηρίζει την παράνομη μετανάστευση είναι το νομικό σύστημα που ισχύει σε κάθε χώρα, το οποίο ορίζει τι συνιστά παράνομη μετανάστευση και καθορίζει τους κανόνες που υιοθετούν και ακολουθούνται από τις κυβερνήσεις και τους διακυβερνητικούς οργανισμούς σχετικά με την παράνομη μετανάστευση. Αυτοί οι κανόνες για τον προσδιορισμό του παράνομου καθεστώτος των μεταναστών έχουν επίσης αντίκτυπο στη μηχανική της διασυνοριακής διακίνησης μεταναστών, δημιουργώντας τεράστια προβλήματα κινητικότητας για αυτούς. Με άλλα λόγια, η παράνομη μετανάστευση δεν μπορεί να διαχωριστεί από τη γενική μετανάστευση και έτσι ακολουθεί τις γενικές τάσεις στη μετανάστευση, με βάση τη δυναμική της παγκόσμιας οικονομίας και τις γενικές μεταναστευτικές πολιτικές των κυβερνήσεων (Väyrynen, 2003).

Η παράνομη μετανάστευση είναι μια κατηγορία διεθνούς μετανάστευσης, ενώ η λαθρομετανάστευση αποτελεί ειδική περίπτωση παράνομης μετανάστευσης και αποτελεί υποκατηγορία λαθρεμπορίου. Για πρώτη φορά οι ορισμοί των παραπάνω εννοιών εμφανίστηκαν στο Πρωτόκολλο των Ηνωμένων Εθνών κατά του Λαθρεμπορίου μεταναστών/μεταναστριών ώστε να κατορθωθεί να κατασταλεί και έπειτα να τιμωρηθεί το εμπόριο προσώπων και κυρίως το λαθρεμπόριο παιδιών και γυναικών είτε απο ξηρά είτε απο θάλασσα. Οι συμφωνίες αυτές απαρτίζουν τη επονομαζόμενη Σύμβαση του Παλέρμο, η οποία επικυρώθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών και ρυθμίζεται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (United Nations A/55/383, 2000). Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ανάμεσα τους και η Ελλάδα, παρατηρείται αύξηση της εντάσεως του μεταναστευτικού κινήματος τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. (UN A/55/383, 2000).

Από τη δεκαετία του 1990, η μετανάστευση έχει ευνοηθεί σε μεγάλο βαθμό λόγω των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών εξελίξεων σε πολλές χώρες του κόσμου, καθώς και της γεωγραφικής θέσης της Ελλάδας. Εκτός από τη γεωγραφική θέση της Ελλάδας που την καθιστά πύλη προς την ΕΕ, άλλοι παράγοντες που ευνοούν τη σημαντική αύξηση της μετανάστευσης, ιδίως η παράτυπη μετανάστευση, είναι:

Η ακτογραμμή είναι δύσκολο να ελεγχθεί, με πολλά ελληνικά νησιά και μια απέραντη ακτογραμμή. Οι αυστηροί έλεγχοι στα σύνορα της Ελληνικής ακτογραμμής είναι δύσκολο να εφαρμοστούν, ενώ παρατηρούμε ότι δεν υπήρχε δομημένο σύστημα καταγραφής μετανάστευσης για πολλά χρόνια. Η Ελλάδα έχει υψηλό ποσοστό της παραοικονομίας, η οποία ευνοεί την απασχόληση μεταναστών χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα. Όλα αυτά

καθιστούν την Ελλάδα δημοφιλή χώρα για μετανάστες και ενδιάμεσο σταθμό για τους μετανάστες των οποίων οι τελικοί προορισμοί είναι κυρίως οι σκανδιναβικές και οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Τα κοινωνικά προβλήματα επιδεινώθηκαν επίσης από την έλλειψη εμπειρίας στη διαχείριση τόσο μεγάλου αριθμού μεταναστών, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να αποτυγχάνει να προσαρμοστεί επαρκώς στις νέες κοινωνικές και οικονομικές πραγματικότητες ακόμη και σήμερα.

2.2. Προσφυγικό

2.1 Ορισμός προσφύγων/προσφυγισσών.

Τα άτομα όπου διαφεύγουν από διώξεις και ένοπλες συρράξεις κατέχουν την ταυτότητα του πρόσφυγα/προσφύγισσα (ECHR, 2010). Τέλος του 2018 σημειώθηκε ότι οι πρόσφυγες παγκοσμίως άγγιζαν τα 25,9 εκατομμύρια. Οι πρόσφυγες/προσφύγισσες έρχονται αντιμέτωποι με επικίνδυνες καταστάσεις που τους εξαναγκάζουν συχνά να αναζητήσουν ασφάλεια πέρα των εθνικών συνόρων. Έτσι τα άτομα που αναγνωρίζονται ως πρόσφυγες/προσφύγισσες, σε διεθνές επίπεδο τους παρέχεται βοήθεια από τα κράτη που προσφεύγουν, από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για πρόσφυγες/προσφύγισσες και από άλλους οργανισμούς σαφώς (UNHCR, 2018). Η αναγνώρισή τους ως 'πρόσφυγες/προσφύγισσες' βασίζεται ακριβώς στο γεγονός, πώς έχουν διαφύγει από την χώρα τους καθώς διέτρεχαν σοβαρό κίνδυνο (UNHCR, 2016).

Η προστασία των προσφύγων/προσφυγισσών έχει εξασφαλιστεί από το διεθνές δίκαιο. Συγκεκριμένα το 1951 Σύμβαση της Γενεύης και το 1967 με το Πρωτόκολλο αλλά και συνδυάστηκα με επιπλέον νομικά κείμενα όπως για παράδειγμα του Οργανισμού της Αφρικανικής Ενότητας, που αποτελούν βασικοί πυλώνες της προστασίας των προσφύγων. Το 1951 με την Σύμβαση της Γενεύης καθορίζεται ποιο άτομο μπορεί να αποκτήσει την ταυτότητα του πρόσφυγα και έτσι να μπορεί να αποκτήσει τα δικαιώματα που του αντιστοιχούν και τους παρέχουν τα Κράτη που έχουν προσφύγει. Το πιο βασικό και σημαντικό δικαίωμα που έχει οριστεί είναι πώς οι πρόσφυγες/προσφύγισσες δεν επιτρέπεται να

επιστρέψουν ή και να επαναπροωθούνται στην χώρα από όπου έχουν προσφύγει λόγω επικίνδυνων για την ζωή και την ελευθερία τους (UNHCR,2016).

Η προστασία των προσφύγων/προσφυγισσών έχει πολλές διαστάσεις. Σε αυτές περιλαμβάνονται η προστασία από το να επιστρέφονται οι πρόσφυγες/προσφύγισσες στους κινδύνους από τους οποίους έχουν διαφύγει, η πρόσβαση σε δίκαιες και αποτελεσματικές διαδικασίες ασύλου, καθώς και μέτρα που να διασφαλίζουν ότι τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματά τους γίνονται σεβαστά. Ωστε να ζουν με ασφάλεια και αξιοπρέπεια μέχρι να βρεθεί μια πιο μακροπρόθεσμη λύση. Τα κράτη φέρουν την πρωταρχική ευθύνη για αυτήν την προστασία. Κατά συνέπεια, η Ύπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες/Προσφύγισσες εργάζεται στενά με τις κυβερνήσεις, παρέχοντάς τους συμβουλευτική και υποστήριξη, όπου απαιτείται, ώστε να ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις τους. (ΕΣΕ,2019)

Η Ελλάδα καθώς αποτελεί μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην νομοθεσία της έχει ενσωματώσει νόμους από το ευρωπαϊκό δίκαιο. Με βάση αυτό ο ορισμός του/της πρόσφυγα/προσφυγισσάς ταυτίζεται με τον ορισμό που έχει ορίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ως πρόσφυγας/προσφύγισσα ,λοιπόν, ορίζεται το άτομο που προέρχεται αλλά και είναι πολίτης τρίτης χώρας ή είναι αν ιθαγενής και πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής της Σύμβασης της Γενεύης με το άρθρο 14 (“Recognized Refugee”). Πρόσφυγας/προσφύγισσα ορίζεται ,επίσης, το άτομο που του έχει αναγνωριστεί το συναίσθημα του φόβου της δίωξης, το οποίο είναι υποκειμενικό, ωστόσο έχει οριστεί από την Σύμβαση της Γενεύης (IOM, 2019).

2.2. Διαφορά των μεταναστών/μεταναστριών και των προσφύγων/προσφυγισσών.

Είναι πολύ σημαντική η διαφοροποίηση μεταξύ των μεταναστών/μεταναστριών και των προσφύγων/προσφυγισσών, καθώς η σύγχυση αυτών των δύο όρων δεν επιτρέπει στις αρμόδιες αρχές να εκτελέσουν τις υποχρεώσεις και να καλύψουν τις ανάγκες των προσφύγων/προσφυγισσών.

Στην πραγματικότητα, ένα άτομο μπορεί να είναι και τα δύο. Η πλειονότητα των ανθρώπων που φτάνουν στην Ελλάδα κυρίως προσφεύγουν από χώρες που πλήττονται από πολεμικές συγκρούσεις και από χώρες που χαρακτηρίζονται πως παράγουν πρόσφυγες/προσφύγισσες . Ωστόσο η γενίκευση είναι κάτι που πρέπει να αποφευχθεί καθώς

ένα μέρος του συνόλου που φτάνει στην χώρα θα ήταν πιο σωστό να θεωρηθούν ως μετανάστες/μετανάστριες και όχι ως πρόσφυγες/προσφύγισσες (OHCHR, 1954, σ 7).

Η Ύπατη Αρμοστεία αναφέρεται στους 'πρόσφυγες/προσφύγισσες και μετανάστες/μετανάστριες' ως άτομα που μετακινούνται δια θαλάσσης και σε κάποιες περιπτώσεις μπορούν να υπάρχουν και οι δύο κατηγορίες στην μετακίνηση. Ο χαρακτηρισμός 'πρόσφυγας/προσφύγισσα' αποκτάται από ένα άτομο το οποίο τρέπεται σε φυγή εξαιτίας του πολεμικών συγκρούσεων και διώξεων και προσφεύγουν εκτός των συνόρων της χώρα του. Αντίθετα οι μετανάστες/μετανάστριες είναι τα άτομα που μετακινούνται για λόγους που δεν ταυτίζονται με τον νομικό ορισμό που κατέχει ο πρόσφυγας.

Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιεύτηκαν από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών από τις αρχές του 2014 έως και τα τέλη του 2019, ο αριθμός των προσφύγων/προσφυγισσών είναι παραπάνω των 2 εκατομμυρίων και οι οποίοι διέσχισαν τη Μεσόγειο Θάλασσα με στόχο απόκτηση καλύτερων συνθηκών ζωής στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Μπορεί το προσφυγικό ζήτημα να μην είναι ένα φαινόμενο που εμφανίστηκε στον σύγχρονο ιστορικό χρόνο, άλλωστε, κύματα μεταναστών/μεταναστριών και προσφύγων/προσφυγισσών είχαν εμφανιστεί πολύ καιρό πριν, ωστόσο αποτελεί ένα φαινόμενο που επιδεινώθηκε σε μεγάλο βαθμό και έχει ως κοιτίδα την προσφυγική κρίση προηγούμενων χρόνων. Το φαινόμενο αυτό θα συνεχίσει να υφίσταται και να αυξάνεται καθώς αποτελεί φαινόμενο που τροφοδοτείται από τη φτώχεια και τις πολεμικές συγκρούσεις σε όλο τον σύγχρονο και μελλοντικό κόσμο (UNHCR,2016)

Η μετακίνηση των μεταναστών/μεταναστριών δεν συμπίπτει με απειλητικές για την ζωή καταστάσεις σε αντίθεση όμως τα αίτια που εξαναγκάζουν τους πρόσφυγες/προσφύγισσες να εγκαταλείψουν την χώρα τους. Οι πρόσφυγες/προσφύγισσες εγκαταλείπουν την χώρα τους εξαιτίας κάποιας άμεσης απειλής δίωξης ή θανάτου. Οι πρόσφυγες/προσφύγισσες δεν έχουν την δυνατότητα να επιστρέψουν στην χώρα καταγωγής με ασφαλές τρόπο. Οι χώρες που οι πρόσφυγες/προσφύγισσες αναζητούν άσυλο είτε στην επικράτεια τους είτε στα σύνορά τους, έχουν υποχρεώσεις συγκεκριμένες απέναντι στα άτομα αυτά. Τα κράτη αντιμετωπίζουν τους πρόσφυγες/προσφύγισσες με βάση τις εθνικές νομοθεσίας και το διεθνές δίκαιο, ώστε να τους παρέχουν την κατάλληλη προστασία και άσυλο ενώ η Ύπατη Αρμοστεία βοηθάει τις χώρες να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις που δημιουργεί η είσοδος των προσφύγων/προσφυγισσών όπως είναι η προστασία τους και το άσυλο.(OHCHR, 1948, σσ 4-5).

3. ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

3.1. Θηλυκοποίηση του μεταναστευτικού κινήματος.

Στο πλαίσιο της αποδοχής της έμφυλης διάστασης του μεταναστευτικού κινήματος αλλά και της αναγνωσιμότητας του κοινωνικού φύλου αποτυπώθηκε ένας προβληματικός όρος στην βιβλιογραφία «θηλυκοποίηση της μετανάστευσης» (ΚΕΘΙ, 2007, Κοφτερού & Ζάχος, 2008). Η συγκεκριμένη αναφορά αναδεικνύει της ποιοτικής και ποσοτικής διαφοράς της συγχρονής μετανάστευσης από την μετανάστευση του παρελθόντος και συγκεκριμένα πως αναδिकνύει την αύξηση του αριθμού των μεταναστριών στους τελευταίους χρόνους, με αποτέλεσμα το 2005 ο αριθμός των γυναικών που μεταναστεύουν να αποτελούν το μισό του μεταναστευτικού πληθυσμού παγκοσμίως (United Nations, 2005). Η “θηλυκοποίηση” της μετανάστευσης βασίζεται στο γεγονός πως οι γυναίκες αποτελούν οικονομικά ανεξάρτητα υποκείμενα και η μετανάστευσή τους γίνεται στο πλαίσιο της καλύτερης εύρεσης επαγγελματικής αποκατάστασης. Στα ελληνικά δεδομένα παρατηρούμε ότι η γυναικεία μετανάστευση είναι εντονότερη

.Οι Karakatsanis και Swarts (2003) είχαν δηλώσει πως η Ελλάδα κατέχει τη μεγαλύτερη αναλογία μεταναστριών σε ευρωπαϊκό επίπεδο (στο ΚΕΘΙ, 2007: 28).

3.2.Βιβλιογραφικές και θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου.

Με βάση την βιβλιογραφία που έχει αναπτυχθεί κατά την μελέτη των γυναικών στην μεταναστευτική κίνηση οι παράγοντες που οδηγούν τις γυναίκες στο να μεταναστεύσουν χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες στους ατομικούς όπως η εκπαίδευση η δουλειά και οι έμφυλες προσδοκίες οι οικογενειακοί παράγοντες και οι κοινωνικοί όπως οι διώξεις και οι πόλεμοι (Γκασούκα 2019). Στην σύγχρονη ,ωστόσο, μετανάστευση, ο κύριος ρόλος αποτελεί η οικονομική ανεξαρτησία που επιδιώκουν οι μετανάστριες και όχι η μετανάστευση με σκοπό την επανώνεση με την οικογένεια τους, όπως συνέβαινε ως επί το πλείστον στο παρελθόν. Από την δεκαετία του 1970, οι έρευνες επικεντρώθηκαν στους οικονομικούς λόγους που ωθούν τους ανθρώπους του μετανάστευσε ωστόσο είναι αναγκαίο να συμπεριληφθεί η κοινωνική ανάλυση δηλαδή το πως το φύλο αλλά και ο πολιτισμός επιδρούν περιοριστικά στις γυναίκες. Οι μετανάστριες πρέπει να αποτελέσουν πυρήνας ερευνώ καθώς μετανάστευσή τους επηρεάζεται από τη σχέση εξουσίας που δημιουργούνται μεταξύ των δύο φύλων (Francis, 2002). Η Pierrette Hondagneu-Sotelo (1994) επισήμανε ,επίσης, πως η παρουσία ή η ανακάλυψη των γυναικών έρχεται μόνο ως ένα κίνητρο για να δώσουμε βάση στις έμφυλες

σχέσεις που διευκολύνουν ή εμποδίζουν την μετανάστευση των γυναικών ή και την εγκατάστασή τους σε μια χώρα.

Από τις έρευνες διαπιστώνουμε ότι οι γυναίκες, οι οποίες αποτελούν εξαρτώμενα μέλη οικογενειών κινούνται στο πλαίσιο της οικογενειακής συνενώσεως και ως ανεξάρτητες οικονομικές μετανάστες (Fernandez Kelly, 1984 και Pessar, 1986). Εκτός από την ανακάλυψη των γυναικών οι οποίες μετακινούνται ανακαλύπτονται και οι πολλαπλές μορφές και η πίεση της κινητικότητας αυτές. Κατά βάση μεταναστεύουν όχι μόνο γιατί ακολουθούν τους άντρες τους αλλά και για να βρουν οι ίδιες δουλειά μετακινούνται δηλαδή και μόνες ώστε να εξασφαλίσουν την επιβίωσή αλλά και την βελτίωση των συνθηκών ζωής τους και της οικογένειάς τους. Επιπρόσθετα μετανάστευσή τους πού μπορεί να οφείλεται στην αποφυγή της κακοποίησης είτε από τον σύζυγο ή αδερφό ,πατέρα ή ακόμη και από έναν περίγυρο ο οποίος καλύπτει τη βία εναντίον των γυναικών και αναπαράγει καταπιεστικά πρότυπα. (Green, 2004, ΚΕΦ. V). Εξετάζοντας τα παραπάνω και συμφωνώντας με τα λεγόμενα των Pessar και Mahler (2003) θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι γυναίκες ξεκινάνε να διεκδικούν ή καλύτερα να αποκτούν την θέση των αντικειμένων μελέτης των ανδρών στο μεταναστευτικό ρεύμα.

Η μετανάστευση επιδρά σε βάθος στην ζωή της γυναίκας και αυτό επειδή σχετίζεται με πλήθος αιτιών που αναδύονται από τα στοιχεία του βιογραφικού της γυναίκας που μεταναστεύει, από την χώρα που προέρχεται και σαφώς, από το χωροχρονικό πλαίσιο που πραγματοποιείτε η μετανάστευση (ΚΕΘΙ, 2007). Οπότε στο επίκεντρο έρχονται η επαγγελματική κατάρτιση, το οικογενειακό της περιβάλλον, η κοινωνική της τάξης. Είναι επίσης σημαντικό να δούμε την χώρα προέλευσής της και την θέση έχει η γυναίκα εκεί αλλά και ποιά θέση αποκτάει στην χώρα που μεταναστεύει, τα εργασιακά δικαιώματα που αποκτά, την κοινωνική αποδοχή και την ύπαρξη ενός δικτύου στήριξης και βοήθειας στην χώρα υποδοχής. Επιπρόσθετα σημαντικά στοιχεία επίδρασης είναι ο χρόνος διαμονής στην χώρα υποδοχής, το εάν μεταναστεύει μαζί με την οικογένεια της ή μεταναστεύσει μόνη της, εάν υπάρχει νομικό και κοινωνικό πλαίσιο προστασία των δικαιωμάτων της στην χώρα υποδοχής αποτελούν (United Nations, 2005).

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις του φαινομένου αναδεικνύουν πως η γυναίκα που μεταναστεύει πρέπει να αντιμετωπίσει τις έμφυλες διακρίσεις, ανισότητες που οφείλονται στην ιδιότητα της ως μετανάστριας και ως αλλοδαπή που ως αποτέλεσμα έχουν μια κακομεταχειριστική συμπεριφορά προς το πρόσωπο τους και την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους. Οι συγκεκριμένες συμπεριφορές κατά βάση, αναδεικνύονται στον εργασιακό τομέα και καθώς οι γυναίκες μετανάστριες επιλέγουν την οικιακή εργασία, την

παροχή υπηρεσιών και τη ροπή τους προς την σωματεμπορία, δηλαδή τομείς που χαρακτηρίζονται από ανασφάλεια, αστάθεια και προσωρινότητα (ΚΕΘΙ, 2007). Χαρακτηριστικά

,επίσης, των μεταναστριών όπως η φυλή, η θρησκεία και η εθνικότητα, έρχονται να δημιουργήσουν επιπλέον διακρίσεις εις βάρος των μεταναστριών (United Nations, 2005).

3.3. Τα οφέλη της μετανάστευσης των γυναικών.

Η μετανάστευση συμβάλει στην μετάβαση των γυναικών από τις κατώτερες στις μεσαίες-υψηλές κοινωνικοοικονομικές τάξεις (ILO, 2004, De και Ratha, 2005). Τους προσφέρονται περισσότερες εκπαιδευτικές και μορφωτικές ευκαιρίες ενώ ταυτόχρονα ενισχύεται και η επαγγελματική τους σταδιοδρομία, την οποία ενδέχεται να μην ήταν σε θέση να αποκτήσουν πίσω στην χώρα προέλευσης. Σημαντικό όφελος είναι ότι η μετανάστευση τους δίνει την δυνατότητα να αποβάλουν τον υποχρεωτικό γάμο ή και την εσχάτη περίπτωση των αρνητικών πολιτιστικών πρακτικών όπως της κοπής των γεννητικών οργάνων (Momsen, 1999) (στο Omelaniuk, World Bank, 2005: 3; Al-Ali, 2003: 10- 12).

Η μετανάστευση έχει ενισχύσει τις δυνατότητες των να δημιουργήσουν φιλικές σχέσεις και αναπτύξουν συναισθηματικό δέσιμο με άλλες μετανάστριες γυναίκες καθώς συμμετέχουν σε διάφορες δράσεις (IOM, 2004, 2005, Ramirez, κ.ά, 2005).

Η ILO διαπίστωσε ότι οι μετανάστριες γυναίκες είναι πιθανότερο να βοηθήσουν τους φίλους και τους συγγενείς να αποκτήσουν βίζα και να κατευθυνθούν σε μια ασφαλή πορεία προς το εξωτερικό (ILO, 2004). Επιπρόσθετα, μέσω των νέων κερδοφόρων δυνάμεών τους, οι μετανάστριες από αναπτυσσόμενες χώρες έχουν τη δυνατότητα να οργανωθούν σε θέματα που τις απασχολούν όπως ενδοοικογενειακή βία (π.χ. Ramirez, κ.ά., 2005) (στο Omelaniuk, World Bank, 2005: 10).

Σαν τελικό αποτέλεσμα της μετανάστευσης θα προσθέσουμε, ότι ενθαρρύνει τις γυναίκες ως προς την ανεξαρτησία τους αλλά και την απεξάρτησή τους από τους άντρες . Τα αποτελέσματα που παρουσίασε μια Μολυβδική έρευνα ανέδειξε ότι οι γυναίκες μετανάστευσαν από εκεί είχαν υψηλότερο ποσοστό διαζυγίου αντίθετα με εκείνες που παρέμειναν στον τόπο τους (IOM, 2005b). Σε αντίστοιχη έρευνα στη Γουατεμάλα, εμφανίστηκε πως μεγαλύτερο ποσοστό από το 25% των γυναικών που έφυγαν ζούσαν μόνες ή ήταν διαζευγμένες (IOM, 2004). Το ίδιο ίσχυε και για την Αιθιοπία (University of Addis Ababa, 2000) (στο Omelaniuk, World Bank, 2005: 3).

Η μετανάστευση, λοιπόν, ενισχύει οικονομικά τις γυναίκες ενώ με υπάρχει και αύξηση των εμβασμάτων τους . Οι μετανάστριες που μεταναστεύουν από χώρες μικρομεσαίου

εισοδήματος, παρατηρήθηκε από έρευνες πως στέλνουν μεγαλύτερο μέρος των εσόδων τους (85%) στην χώρα προέλευσης τους από ότι οι άντρες (78,5%) (ILO, 2004). Σύμφωνα με τη G8, τα εμβάσματα των μεταναστριών παρουσιάζονται ως η πιο σταθερή πηγή εξωτερικής βοήθειας για τις πατρίδες τους (Ramirez et al, 2005). Ενώ με το χρηματικό ποσό που ενισχύουν την σχολική εκπαίδευση, ενώ μειώνεται η παιδική εργασία και η θνησιμότητα των παιδιών (Yang, 2004; Escriva και Ribas, 2004).

Όλα τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα πώς η μετανάστευση είναι το μέσο που οδηγεί τις γυναίκες στην "ανέβουν" στην κοινωνική ιεραρχία (Hugo 2012) και να αυξήσουν το εισόδημά τους. Τα χρήματα που προορίζουν για την οικογένειά τους ενισχύουν την θέση των γυναικών και την αποδοχή τους στην οικογένεια αλλά και στην κοινότητα που προέρχονται (O'Neil, Fleury και Foresti 2016 όπως αναφ. στο Zewdu, 2017: 10).

3.4 Εκμετάλλευση μεταναστριών στο νέο τους τόπο

Οι μετανάστριες ως ευάλωτη ομάδα, συχνά είναι θύμα κοινωνικής ανισότητας και εκμετάλλευσης.

Ξεκινώντας από τον εργασιακό χώρο, οι μετανάστριες πολλές φορές δεν αντιμετωπίζονται με τους αντίστοιχους νόμους που προστατεύουν τις ντόπιες γυναίκες. Δεν έχουν τις ίδιες οικονομικές απολαβές, ενώ έρχονται αντιμέτωπες και με αντίξοες εργασιακές συνθήκες. Σημαντικό να τονιστεί πως και οι γυναίκες μετανάστριες έρχονται αντιμέτωπες και με την σωματική και σεξουαλική παρενόχληση ή και πολλές φορές εκμετάλλευση (ILO, 2004, UNGA, 2004) (στο Zewdu, 2017: 12, 14-15, Omelaniuk, World Bank, 2005: 4).

Στις χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (κυρίως Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα), το σύστημα "kafala" κακομεταχειρίζεται εργασιακά τις γυναίκες παραβιάζοντας τα δικαιώματά τους (ILO, 2004). Αποτέλεσμα αυτού είναι και ο μειωμένος μισθός των γυναικών. Βέβαια σημαντικό στοιχείο αποτελεί και ότι για πολλές μετανάστριες ακόμη και ο χαμηλός μισθός, μπορεί να είναι έως και 100% μεγαλύτερος σε σχέση με εκείνον που έπαιρναν στη χώρα τους. Ωστόσο οι πενιχρές συνθήκες που χαρακτηρίζουν τον επαγγελματικό βίο των μεταναστριών, φέρνει το αποτέλεσμα ένας αριθμός των μεταναστριών να παίρνει την απόφαση της αυτοχειρίας. Ευρήματα από το ILO αναφέρουν για περιπτώσεις αυτοκτονιών οικιακών εργαζομένων από τη Σρι Λάνκα (1997) και την Αιθιοπία (2000) στο Λίβανο, παρουσιάζοντας έτσι πώς το φαινόμενο αυτό υφίσταται. (στο Omelaniuk, World Bank, 2005: 7-8).

4. ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ

4.1. Ορισμοί

Η μονογονεϊκότητα πλέον αποτελεί μία από τις πιο κοινές μορφές οικογένειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην σύγχρονη περίοδο που διανεύουμε αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο η παρουσία και το εύρος που καταλαμβάνουν πλέον νέες μορφές οικογενειακής οργάνωσης, που εμφανίζονται σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά πλέον και στην Ελλάδα, αν και με μικρότερη συχνότητα (Κογκίδου, 2005, Κογκίδου & Πλιόγκου, 2006). Η μεταβολή του οικογενειακού σχήματος, ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζεται με τη μείωση της αξίας της οικογένειας ως θεσμού, του οποίου η διαφύλαξη εξακολουθεί να αποτελεί στόχο της ευρωπαϊκής πολιτικής, καθώς φαίνεται να συνδέεται με την διατήρηση της κοινωνικής συνοχής και τον περιορισμό φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού, όπως και με την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας ζωής στα παιδιά (Γαλακτοπούλου, 2020).

Φυσικά και την πριν την επισημοποίηση της συγκεκριμένης μορφής οικογένειας, υπήρχαν ρυθμίσεις σχετικά με την ανατροφή του παιδιού ή των παιδιών της μονογονεϊκής οικογένειας, ωστόσο πριν το ορόσημο του 1960 που επισημοποιήθηκε η μονογονεϊκότητα υπήρχαν οι στιγματισμοί όπως η «άγαμη μητέρα» ή «οικογένεια χωρίς πατέρα». Η αλλαγή ώστε να δημιουργηθεί ένας κοινωνικός ορισμός που θα προστατεύσει τον/ την μονό/μόνη γονέα και το ή τα παιδιά τους από την δια βίου σκιά των κοινωνικών ταμπελών ήρθε προήλθε από την άνοδο των ομάδων πίεσης, τις αλλαγές στην παροχή πρόνοιας και στην συλλογή των στατιστικών στοιχείων που μαρτυρούσαν πώς η μονογονεϊκότητα αυξάνεται .

4.2 Η μονογονεϊκή οικογένεια της Ελλάδας .

Ο συχνότερος τύπος μονογονεϊκής οικογένειας στην Ελλάδα είναι η οικογένεια που απαρτίζεται από τη μητέρα και τα βιολογικά παιδιά της. Ο αριθμός των οικογενειών που αποτελούνται από τον πατέρα και τα παιδιά έχει αυξητική

τάση τα τελευταία χρόνια, παραμένει όμως (σαφώς) μικρότερος. Σήμερα οι μονογονεϊκές οικογένειες αντιπροσωπεύουν το 28,46% των οικογενειών στην Ελλάδα, δηλαδή πάνω από 187.000 Μονογονεϊκές Οικογένειες. Σύμφωνα με τα στοιχεία των Ληξιαρχείων και δικαστηρίων καθώς και από σχετικές έρευνες από το 2013 έως και τον 1ο μήνα του 2020 προκύπτει ότι 1 στις 5 οικογένειες είναι μονογονεϊκή .

Η «μονογονεϊκή οικογένεια» ορίζεται από την Κογκίδου (1995: 23) ως « ένας γονέας ο οποίος ή οποία δεν έχουν σύντροφο ή σύζυγο και ζει με ένα τουλάχιστον ανύπαντρο παιδί, εξαρτώμενο από αυτόν». Με το ορισμό αυτό κατανοούμε ότι το κύριο χαρακτηριστικό της μονογονεϊκής οικογένειας είναι ότι ένας γονέας ανεξαρτήτως φύλου, ο οποίος ασκεί εν τοις πράγματι και κατ' αποκλειστικότητα τη γονική μέριμνα στα «εξαρτώμενα μέλη». Ως «εξαρτώμενα μέλη» οικογενειών θεωρούνται τα άγαμα τέκνα, τα οποία ζουν στο νοικοκυριό του γονέα τους ενώ σπουδάζουν ή εργάζονται, όχι απαραίτητα με μειωμένο ωράριο και περιστασιακά. Ουσιαστικά δηλαδή η μονογονεϊκή οικογένεια εξασφαλίζει και την μόνιμη διαμονή, την επιμέλεια, συν την φροντίδα, την ανατροφή, την επίβλεψη, την εκπροσώπηση, και την άσκηση όποιας δικαιοπραξίας, ενός ή περισσότερων ανήλικων και άγαμων τέκνων έως και την ηλικία των 18 . Ωστόσο, θα πρέπει να διευκρινιστεί, ότι το όριο ηλικίας ενηλικίωσης των παιδιών ποικίλλει μεταξύ των χωρών και δεν θεωρείται για όλες τις χώρες εκείνο των δεκαοκτώ ετών (Kogidou & Pliogou, 2006). Στην ελληνική πραγματικότητα η ενηλικίωσή τους και η ανεξάρτησή τους γίνεται στα 18 έτη, είτε έως την ηλικία των 24 ετών εφόσον είναι σπουδαστές δημόσιας ή ιδιωτικής εκπαίδευσης. Παράλληλα και σε συνδυασμό το/τα τέκνο/α που παραμένουν κάτω από την ίδια στέγη παρόλο που κάνουν φορολογική δήλωση εισοδήματος και έχουν συμπληρώσει το 24ο έτος της ηλικίας τους, παραμένουν μονογονεϊκές οικογένειες και θεωρούνται ευάλωτη ομάδα, εφόσον είναι άνεργα, έως και την ηλικία των 27 ετών. Οι οικογένειες που έχουν τέκνα ΑΜΕΑ, θεωρούνται μονογονεϊκές οικογένειες δια βίου, εφόσον δεν αλλάζει η οικογενειακή κατάσταση, και ο γονέας μεριμνά για το/τα τέκνα με ειδικές ανάγκες και είναι ανίκανα για εργασία. Τα παιδιά μέχρι την

εκάστοτε ανεξάρτησή τους θεωρούνται ως εξαρτημένα μέλη.

4.3. Προβλήματα της μόνης μητέρας .

Εξετάζοντας τα ευρήματα των ερευνών που παρουσιάζουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μόνες μητέρες κατανοούμε ότι η μητέρα πρέπει να ανταπεξέλθει σε ένα μεγάλο όγκο δυσκολιών. Ο γονέας που έχει την αποκλειστική μέριμνα και φροντίδα του παιδιού του, πρέπει να αναλάβει πολλαπλούς ρόλους. Στις περιπτώσεις των άγαμες μητέρες και των χήρων αλλά και των διαζευγμένων όπου ναι μεν υπάρχει ο άλλος γονιός αλλά δεν συνεισφέρει οικονομικά παρατηρούμε και μια οικονομική δυσφορία.

Στην καθημερινότητα μιας μόνης μητέρας βρίσκουμε προβλήματα ακόμη και στα πρακτικά θέματα της καθημερινότητας της οικογένειάς τους όπως τις οικιακές δουλειές, την ψυχοσυναισθηματική κάλυψη των αναγκών του παιδιού, την ενασχόληση της στον ελεύθερο χρόνο με το παιδί της αλλά και την αντιμετώπιση προσωπικών δυσκολιών όπως είναι η συναισθηματική κατάπτωση.

Από τις μαρτυρίες των μόνων μητέρων έχουμε το συμπέρασμα ότι ο ελεύθερος τους χρόνος είναι περιορισμένος, καθώς δεν έχουν εξόδους με φίλους/ες και ενώ υπάρχουν μεγάλα διαστήματα που αισθάνονται μοναξιά. Για πολλές μητέρες η μονογονεϊκότητα ισοδυναμεί με την μοναχικότητα, απόγνωση και αδύναμα για τη δημιουργία ερωτικών σχέσεων.

Άλλο σημαντικό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπίσει η μητέρα που είναι μόνη, είναι ο κίνδυνος να μην ταυτιστεί το παιδί με το γονέα και να εγκλωβιστεί σε έναν κόσμο που δεν αφήνει χώρο για άλλα άτομα. Αποτέλεσμα είναι η δημιουργία μιας συναισθηματικής σχέσης με έντονα χαρακτηριστικά σε διάρκεια και ένταση, όπου αντίστοιχα ο γονέας προσκολλάται στο παιδί και αναπτύσσει μια σχέση εξάρτησης και ταύτισης μαζί του. Οι μητέρες, ειδικότερα, γίνονται πιο κτητικές, άκαμπτες στη συμπεριφορά τους απέναντι στα παιδιά τους. Με αυτό τον τρόπο δεν προάγονται η ωρίμαση του παιδιού και η δημιουργία ατομικής ταυτότητας, με συνέπεια την ψυχική διαταραχή του γονέα για την ανικανότητα της

διαπαιδαγώγησης του παιδιού, ενώ στην πλειοψηφία των περιπτώσεων ανεξαρτήτως των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η μονογονεϊκή οικογένεια, κυρίαρχο μέλημα είναι η ομαλή ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού ή των παιδιών αντίστοιχα.

Οι μόνες μητέρες ανταγωνίζονται τις υπόλοιπες γυναίκες του επαγγελματικού στίβου καθώς βρίσκουν δυσκολότερα δουλειά εξαιτίας του προβλήματος της φύλαξης του παιδιού της καθώς είναι υπεύθυνη κατά αποκλειστικότητα. Σαφώς, υπάρχει και η εναλλακτική της εξασφάλισης ενός ατόμου για φύλαξη που όμως τις περισσότερες φορές μεγάλο οικονομικό βάρος. Η αποκλειστική φύλαξη του παιδιού συνεπάγεται από την έλλειψη ελεύθερου χρόνου, κοινωνικών σχέσεων, σεξουαλικού συντρόφου και ενίσχυση του αισθήματος μοναξιάς. Ταυτόχρονα η νομοθεσία που έχει δημιουργηθεί για την άγαμη μητέρα δεν έχει λάβει υπόψη του την συγκεκριμένη κοινωνική θέση, επομένως τα ελάχιστα επιδόματα που αποσκοπούν στην καλύτερευση αυτής της θέσης, ουσιαστικά δεν βελτιώνουν την κατάσταση καθώς απαιτούν αυστηρότατες προϋποθέσεις που μόνο ένας μικρός αριθμός άγαμων γυναικών τις πληροί και επωφελείται σε έναν ελάχιστο βαθμό. Άρα, η οικονομική ενίσχυση δεν αποσκοπεί σε καμία βελτίωση καθώς οι ανάγκες υπερισχύουν. (Βλ.όπ. Ρήγα Αναστασία-Βαλεντίνη, Δασκαλάκη Ηρώ, Λάμπρου Αρετή και Παπαπέτρου Γιούλη) .

5 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

5.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των γυναικών που έχουν μεταναστεύσει ή προσφύγει στην Ελλάδα και ταυτόχρονα αποτελούν μονογονεϊκές οικογένειες. Αναλυτικότερα, στόχος της έρευνας είναι να προσδιορίσει κατά πόσο η μετανάστευση, το φύλο και η μονογονεϊκότητα επηρεάζει την καθημερινή ζωή της γυναίκας. Πώς αντιμετωπίζεται με βάση τα παραπάνω από τον κοινωνικό της περίγυρο, κατά πόσο ο φιλικός και οικογενειακός κύκλος της την στηρίζει σε προβλήματα που πρέπει να

αντιμετωπίσει αλλά και εάν το Ελληνικό κράτος έχει τα κατάλληλα μέσα για να προστατεύσει και να ενισχύσει μια μετανάστρια μονή μητέρα.

Με βάση την παραπάνω στοχοθεσία, τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώθηκαν εξής:

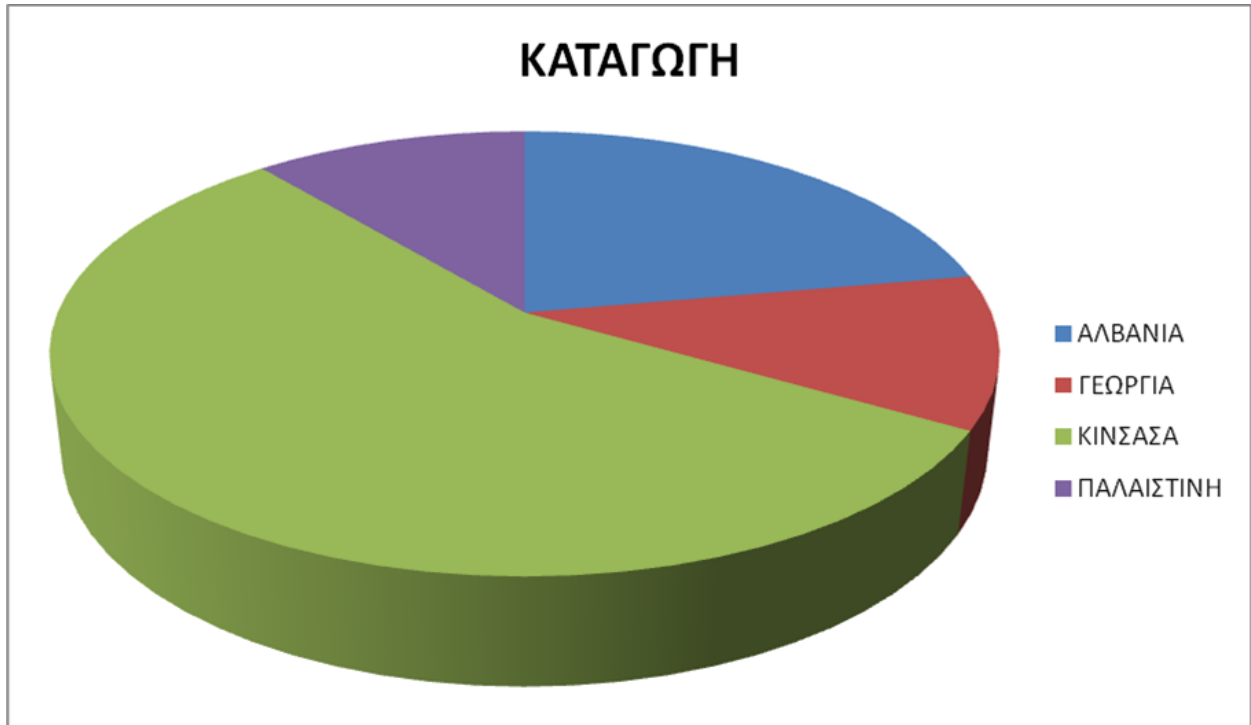
- * Πώς αντιμετωπίζεται από το κοινωνικό της περιβάλλον εξαιτίας της μονογονεϊκής και μεταναστευτικής ταυτότητας;
- * Το Ελληνικό κράτος παρέχει οποιαδήποτε βοήθεια;
- * Πώς η μονογονεϊκή και μεταναστευτική ιδιότητα επηρεάζει την καθημερινότητα της αλλά και την καθημερινότητα των παιδιών της;

5.2. Συμμετέχουσες στην έρευνα:

Στην έρευνα συμμετείχαν 9 γυναίκες μετανάστριες που είχαν φτάσει στην Ελλάδα μαζί με τα παιδιά τους. Η δειγματοληψία των υποκειμένων πραγματοποιήθηκε μέσω αναζήτηση τόσο στην περιοχή της Χαλκίδας από το φιλικό κύκλο, όσο και στις δομές φιλοξενίας προσφύγων στην Σάμο. Κριτήρια επιλογής αποτελούν το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση και το νομικό καθεστώς διαμονής. Αναλυτικότερα οι γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα έπρεπε να είναι μετανάστριες, άγαμες, σε διάσταση, διαζευγμένες και χήρες, με ένα τουλάχιστον ανύπαντρο παιδί, εξαρτώμενο από τις ίδιες. Η σωστή δειγματοληψία αποτελεί και το θεμέλιο για να μπορέσουμε να έχουμε αξιόπιστα δεδομένα. (Ισάρη & Πούρκος, 2015).

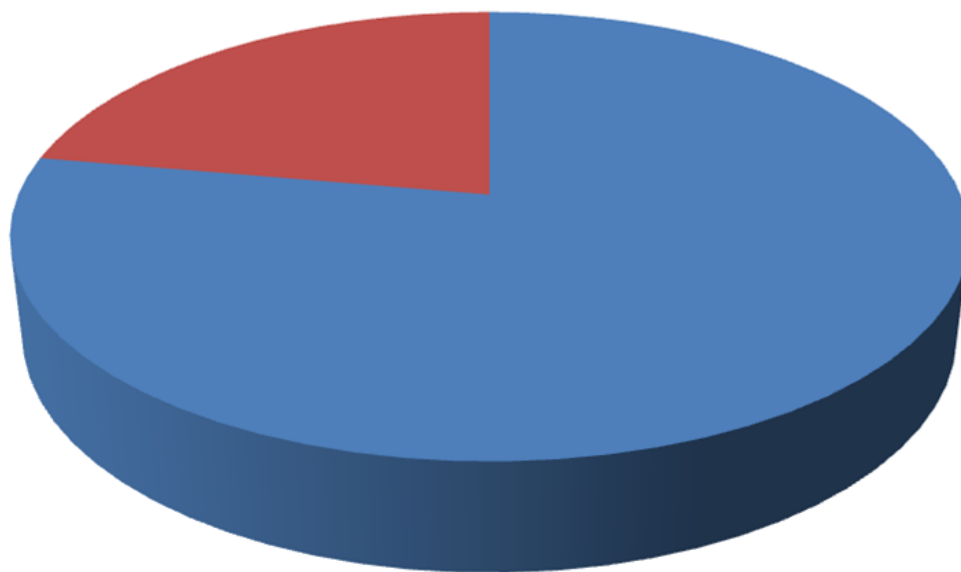
5.2.1 Προφίλ συμμετεχόντων:

Ως προς την χώρα καταγωγή τους οι 2 είναι από την Αλβανία, 1 από Γεωργία, 5 από την Κινσάσα και 1 από την Παλαιστίνη.

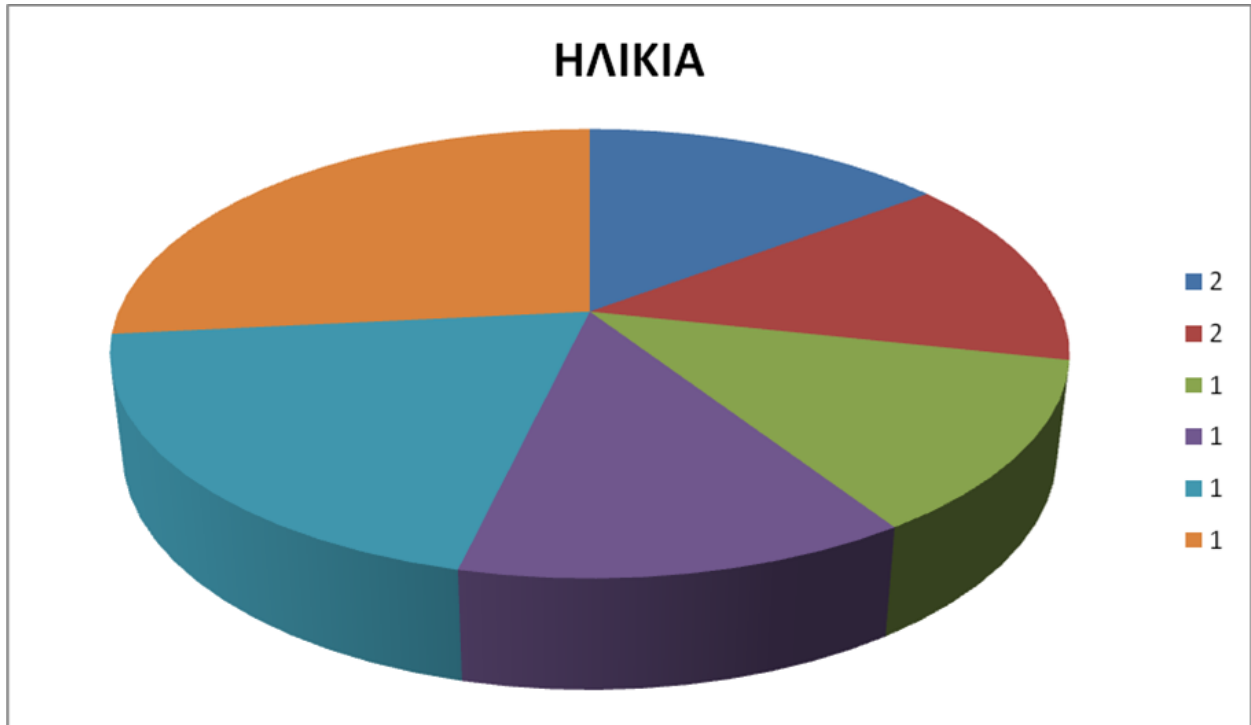

Ως προς το μορφωτικό επίπεδο οι 7 έχουν τελειώσει κάποια σχολή στην χώρα τους και μόλις 2 έχουν τελειώσει την βασική υποχρεωτική εκπαίδευση.

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Ως προς την ηλικία τους δύο είναι 32 χρονών, δύο 30, μια 27, μια 28, μια 43, μια 58 και μια 57.

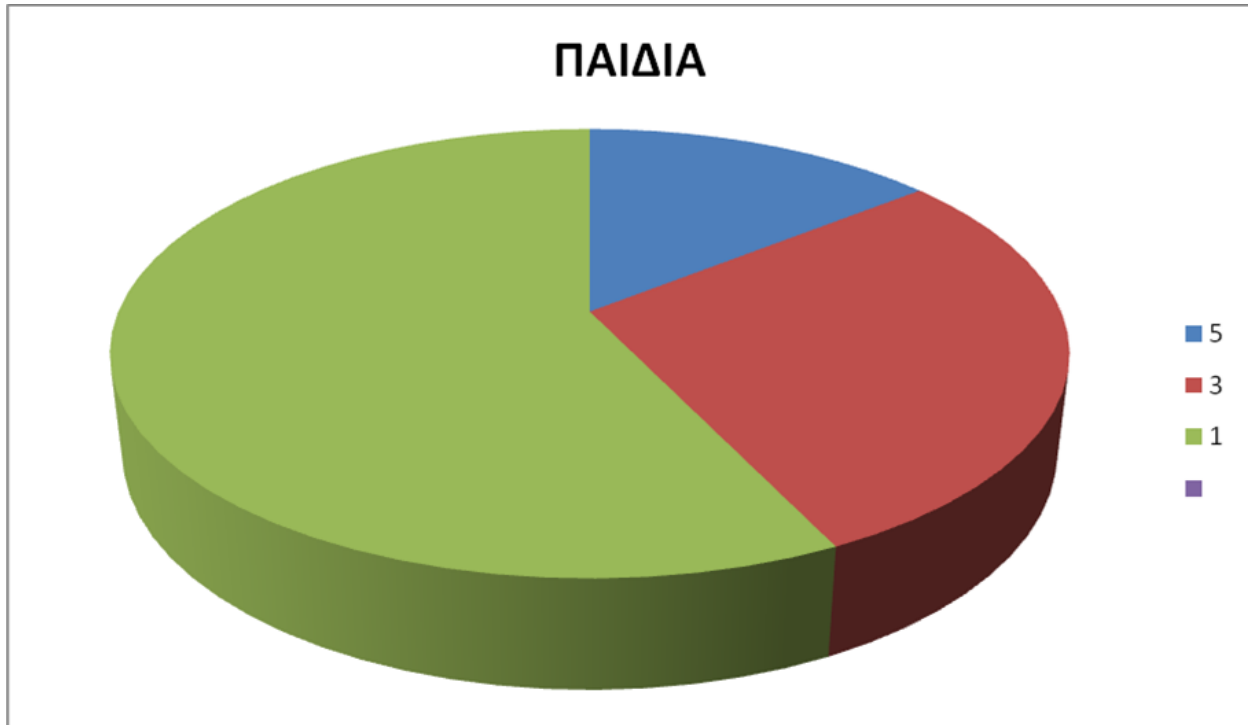

Ως προς τον λόγο που είναι μονογονεϊκές οικογένειες . Δύο είναι χήρες, τρεις διαζευγμένες και τέσσερις απο τις εννία είναι σε διάσταση με τους άντρες τους πάνω τρία χρόνια και μεγαλώνουν μόνες τους τα παιδιά.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Ως προς το σύνολο των παιδιών που έχει η κάθε γυναίκα. πέντε έχουν απο 1 παιδί, τρεις απο 2 παιδιά και μια έχει 4 παιδιά.

5.2.2. Ερευνητικό εργαλείο:

Για την διεξαγωγή της έρευνας δημιουργήθηκαν ημι-δομημένες ατομικές συνεντεύξεις. Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις επιλέχθηκαν καθώς παρέχει έντονη αλληλεπίδραση ανάμεσα στον συνεντευκτή και τον συνεντευξιαζόμενο, κάτι που σύμφωνα με τον King (1999) είναι σημαντικό για την συνεντευξιζόμενη, αφού νιώθει αμεσότητα και οικειότητα κατά τη διεξαγωγή της συνέντευξης (Γρίβα & Στάμου, 2014, σ. 146). Ταυτόχρονα το συγκεκριμένο είδος συνέντευξης προσφέρει τη δυνατότητα να συλλέξουμε όσο γίνεται μεγαλύτερο όγκο πληροφοριών από τις συνεντευξιαζόμενες και έτσι να έχουμε πλήθος ποιοτικών δεδομένων.

Για την παρούσα έρευνα δημιουργήθηκαν 53 ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Συγκεκριμένα το ερωτηματολόγιο έχουμε 13 ερωτήσεις ανοιχτού τύπου που προσεγγίζουν γενικά την ζωή των συνεντευξιαζόμενων, 22 ερωτήσεις που αφορούν την μονογονεϊκότητα

και τέλος 18 ερωτήσεις σχετικές με την μετανάστευση.

5.3 Συλλογή δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων της έρευνας διήρκησε 3 μήνες ,πιο συγκεκριμένα από τα τέλη Φεβρουάριο μέχρι τα τέλη Απριλίου του 2023. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν είτε δια ζώσης σε κάποιο μέρος που ορίσαμε σε συνεννόηση με τις συνεντευξιαζόμενες, είτε διαδικτυακά στην περίπτωση των γυναικών που φιλοξενούνται στην δομή προσφύγων της Σάμου. Η διάρκεια τους ήταν κατά προσέγγιση 60 λεπτά η καθεμία. Οι συνεντεύξεις που έγιναν δια ζώσης πραγματοποιήθηκαν σε χώρο με ύπαρξη των κατάλληλων συνθηκών για την υλοποίηση της συνέντευξης, δηλαδή σε έναν ήσυχο χώρο, χωρίς εξωτερικές παρεμβάσεις, ώστε να μην αποσπώνται οι συμμετέχουσες. Στις περιπτώσεις που έγιναν διαδικτυακά επιλέξαμε μέρος που παρείχε καλή σύνδεση διαδικτύου και χωρίς παρεμβολές από εξωτερικούς παράγοντες.

Στις συνεντεύξεις των γυναικών της δομής της Σάμου υπήρξε και μεταφράστρια για να αποφύγουμε τυχόν προβλήματα συνεννόησης ή παρερμηνείας. Στην συγκεκριμένη περίπτωση είχε προηγηθεί μια συνέντευξη με σκοπό να εξετάσουμε την ποιότητα τόσο των απαντήσεων των συνεντευξιαζόμενων, όσο και για την ποιότητα της επικοινωνίας. Με το τέλος των συνεντεύξεων παρατηρήθηκε ότι οι απαντήσεις παρείχαν πλήθος αξιόπιστων πληροφοριών.

Η κάθε συνέντευξη ηχογραφήθηκε και έπειτα καταγράφηκε ώστε να έχουμε το εύρος των συζητησεων. Κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων κρατήθηκαν και χειρόγραφες σημειώσεις αναφορικά με σημαντικές, μη λεκτικές, πληροφορίες. Έπειτα μετά την συστηματική μελέτη των απαντήσεων ακολούθησε η κωδικοποίησή τους και η αναζήτηση θεμάτων, ώστε να υπάρξει επανεξέταση των αρχικών θεματικών και εν τελεί την αναθεώρηση τους και τον τελικό τους ορισμό τους.

5.4. Ανάλυση δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων ξεκίνησε αρχικά με σκοπό την πιστή καταγραφή του συνόλου της συζήτησης μέσα απο τις ηχογραφήσεις της συνέντευξης. Στον ίδιο χρόνο κρατήθηκαν και

χειρόγραφες σημειώσεις με τις σημαντικές λεκτικές αλλά και μη πληροφορίες που εντοπίσαμε. Έπειτα πραγματοποιήθηκε απομαγνητοφώνηση όλων των συνεντεύξεων και η καταγραφή τους σε ηλεκτρονική μορφή. Τα παραπάνω συνέβαλαν στην απαιτούμενη εξοικίωση με τα δεδομένα και έτσι καταφέραμε να προχωρήσουμε στην κωδικοποίησή τους και στην έρευνα αναζήτησης των θεμάτων. Στην συνέχεια ανατρέξαμε στις καταγεγραμμένες συνεντεύξεις ώστε να γίνει επανεξέταση των αρχικών κατηγοριών και στην συνέχεια να τις ορίσουμε και να τις ονοματίσουμε . Η θεματική ανάλυση των δεδομένων αποτελεί καθοριστικό στάδιο για την συνέχεια της έρευνας καθώς είναι το σημείο απο το οποίο μπορούμε να λαβούμε μεγάλο πληθυσμό συμπερασμάτων με τα οποία θα μπορέσουμε στην συνέχεια να ερμηνεύσουμε το φαινόμενο που διεξάγεται στην πτυχιακή και να συνδέσουμε το ήδη υπάρχων θεωρητικό πλαίσιο ενώ παράλληλα να κατορθώσουμε να παράγουμε και νέα γνώση (Γ. Τσιώλης, 2014).

Με βάση την ποιοτική ανάλυση δεδομένων που πραγματοποιήθηκε προέκυψαν 4 κατηγορίες που έχουν ως εξής:

- * Πως η μονογονεϊκότητα επηρεάζει την προσωπική-κοινωνική ζωή της γυναίκας
- * Πως η μονογονεϊκότητα επηρεάζει την προσωπική-κοινωνική ζωή των παιδιών της
- * Εάν η μεταναστευτική/ προσφυγική ιδιότητα είναι αφορμή για συγκεκριμένη συμπεριφορά.
- * Πώς η Ελληνική νομοθεσία έχει ουσιαστικά βοηθητικό ρόλο προς τον βιωπορισμό των μεταναστριών μόνων μητέρων .

Οι παραπάνω κατηγορίες δομήθηκαν σε 5 θεματικούς άξονες οι οποίοι είναι α)

προσδιορισμός των ζητημάτων που αντιμετωπίζουν οι μόνες μητέρες β) προσδιορισμός συγκεκριμένων συμπεριφορών που αντιμετωπίζουν οι μετανάστριες μητέρες γ) την ετοιμότητα της Ελληνικής κοινωνίας να δεχτεί την μόνη μετανάστρια μητέρα δ) κατάθεση προτάσεων των μόνων μητέρων μεταναστριών .

5.4.1 ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑ:

Οι προκλήσεις της μόνης μητέρας:

Η καθημερινότητα της μόνης μητέρας επιφυλάσσει συχνά πολλές προκλήσεις. Μέσα απο τις συνεντεύξεις γίνεται κατανοητό ότι η απουσία του πατέρα είτε λόγω διάζευξης είτε λόγω θανάτου επηρεάζει τόσο την ίδια την μητέρα όσο και τα παιδιά.

Μέσα απο τις συνεντεύξεις κατανοήσαμε ότι το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες με την απουσία του συζύγου είναι το χαμηλό οικογενειακό εισόδημα λόγω αυξημένων οικογενειακών υποχρεώσεων (Μαράτου Αλιπράντη, 2002:16). <<Ναι, έπρεπε να δουλεύω πολύ περισσότερο, ήμουν σε ξένη χώρα γιατί έπρεπε να γυρίσω στην Ελλάδα απο την Γεωργία, μακριά τους, αλλά ήταν το καλύτερο που μπορούσα να κάνω. >>(Λίλη), << Με επηρέαζε γιατί είναι πολύ δύσκολο για μια γυναίκα να μεγαλώσει μόνη της ένα παιδί. Όλο αυτό είναι πολύ δύσκολο για μια γυναίκα που έχει ένα παιδί και πρέπει να αντιμετωπίσει την κοινωνία. Επρέπε να προσέχω τα πάντα να μην δημιουργήσω σχόλια αρνητικά, ήταν πολύ βαρύ, να δουλεύω για να προσφέρω τα πάντα στο παιδί μου. >> (Αντωνία), <<Πολλές φορές έπρεπε να δουλέψω και αυτό μου το έχουν "χτυπήσει" ότι έλλειπα, αλλά έπρεπε να δουλέψω, να μην τους λείπει κάτι. Δεν είχα καμία βοήθεια. Πολλές φορές τον μικρό τον έπαιρνα μαζί μου στην δουλειά και επειδή δούλευα σε μπαρ και άκουγε τους άλλους να βρίζει είχε μάθει να βρίζει και αυτός. Όταν ο μεγάλος ήταν σε θέση με βοηθούσε και πρόσεχε τον μικρό.>> (Εύα) (Κογκίδου, 1995).

Όσον αφορά την παρούσα κατοικία τους, το σύνολο των μονογονεϊκών προσφυγών μένει στις δομές φιλοξενείας της Σάμου και απο τις έξι, οι τέσσερις αναφέρθηκαν σε

συγκατοίκηση με την αδελφή τους και η μια ότι μένει με τους γονείς της. Αντίθετα απο τις μετανάστριες οι πλειονότητα μένει σε κάποιο ενοικιαζόμενο διαμέρισμα και μόνο μία περίπτωση σε ιδιόκτητη μαζί με τον νυν συντροφό της . Οι συνθήκες και η κατάσταση της κατοικίας τους περιγράφονται ως ικανοποιητικές για όλες τις περιπτώσεις, χωρίς να γίνεται αναφορά σε κάποια συγκεκριμένα προβλήματα.

Σχετικά με το πώς η μονογονεϊκότητα επηρέασε την προσωπική τους ζωή, το σύνολο δήλωσε πώς έχει δώσει βάση στο μέγαλωμα των παιδιών και όχι στην προσωπική του ζωή, ενώ υπήρξε και μια αναφορά πώς ούσα μονογονεϊκή οικογένεια υπήρξε προκατάλυση προς εκείνη και τα παιδιά της σε μια μακροχρόνια σχέση που είχε. Συγκεκριμένες αναφορές έχουμε απο την Αντωνία <<Ποτέ , ποτέ! Σκέφτηκα πως εγώ θέλω να σπουδάσω το παιδί πρώτα και να τελειώσει το παιδί μου τις σπουδές! Ήταν δικιά μου επιλογή όλο αυτό, δεν ήθελα ούτε σχέση να φτιαξώ, ούτε τίποτα. Αυτός ήταν ένας όρκος που έδωσα στον εαυτό μου όταν χώρισα, ότι θα μεγαλώσω πρώτα το παιδί μου , να σπουδάσει και μετά έχει Ο Θεός. Αυτό είναι μια αλήθεια.>>, ενώ η Εύα επίσης δηλώνει << Δεν μπορώ να κάνω κάτι στην ζωή μου γιατί είχα την ταμπέλα πώς είχα δύο παιδιά. Ας πουμε μια σχέση μακροχρονια που είχα,αποφασίσαμε να συζησουμε μαζί και οι γονείς του δεν ήθελαν γιατί εγώ ήμουν χωρισμένη. Έκανα μεγάλες θυσίες κιολάς για αυτή την σχέση. Του τα έδωσα όλα, έφυγα απο εδώ, παράτησα την δουλειά , όλα , και πήγαμε μαζί στην Αθήνα. Ήξερε απο την αρχή πώς είχα δυο παιδιά δεν τα είχα κρύψει. >>. Η περίπτωση της Λίλης έχουμε την αναφορά ότι <<Δεν ήθελα και εγω η ίδια να φτιαξώ την ζωή μου. Δουλεύα πολύ, ήθελα να μεγαλώσω τα παιδιά μου. Έχω τα παιδιά μου, έχω τα εγγόνια μου, είναι η ζωή μου. >>.

5.4.2. Επιρροή της μονογονεϊκότητας στην κοινωνική ζωή της μόνης μητέρας:

Με την επιρροή που είχε η μονογονεϊκότητα στην κοινωνική ζωή παρατηρούμε πως το σύνολο των γυναικών δεν επηρεάστηκε στην συγκεκριμένη πτυχή της ζωής του. Η Αντωνία δηλώνει <<. Ο κόσμος με αγαπούσε. ήξερε το προβλημά μου. Ήμουν πολύ τυχερή σε αυτο γιατί είχα δίπλα μου πολυ καλούς ανθρώπους και μου σταθήκανε.>>, η Λίλη επίσης αναφέρει

<<Δεν την επηρέασε την κοινωνική μου ζωή. Ίσα ίσα μου στάθηκαν πάρα πολύ οι φίλες μου τότε. Τώρα στην εργασιακή μου ζωή είχα να δουλέψω πολλές ώρες, γιατί είχα χρέη, είχα να βοηθήσω τα παιδιά μου. Σήμερα πάλι η μονογονεϊκότητα δεν με έχει επηρεάσει. Δεν έχω χάσει φίλες, έχω κερδίσει φίλες επειδή έχουμε κοινά βιώματα - είτε είναι απο την Γεωργία είτε έχουν χάσει και εκείνες τους άντρες τους ή έχουν έρθει μόνες τους εδώ (...)>>, η Εύα επίσης ανέφερε ότι << (...) Σχετικά με την κοινωνική ζωή δεν έχασα ποτέ φιλιές εξαιτίας της μονογονεϊκής μου κατάστασης. >>. Στην περίπτωση των προσφυγοπούλων έχουμε τις αναφορές όπως προσφυγοπούλα 1 <<Ηρθα στην Ελλάδα για περάσω στο Βέλγιο. Δεν δουλεύω εδώ οπότε είμαι ακόμη σε μεταβατική φάση, θεωρώ. >>.

5.4.3. Η επιρροή της απουσίας του άντρα στην ζωή των μόνων γυναικών :

Στο σύνολο επίσης των συνεντεύξεων παρατηρούμε πώς είτε υπήρξαν γυναίκες που τις επηρέασε σε μεγάλο βαθμό η απουσία του άντρα τους, είτε δεν υπήρξε θέμα- ασχέτως την απουσία πολλών χρόνων- . Λίλη <<Ναι, έπρεπε να δουλεύω πολύ περισσότερο, ήμουν σε ξένη χώρα γιατί έπρεπε να γυρίσω στην Ελλάδα απο την Γεωργία, μακριά τους, αλλά ήταν το καλύτερο που μπορούσα να κάνω. >>, η Αντωνία τονίζει <<Η απουσία του πατέρα δημιούργησε ζητήματα γιατί έπρεπε να δουλέψω να σπουδάσω ένα παιδί. Είχαν πέσει όλα πάνω στην πλάτη μου, κυριώς οικονομικά γιατί εγώ έπρεπε να δουλέψω, να βγάλω λεφτά.>>, η Εύα, επίσης, επισημαίνει ότι << Πολλές φορές έπρεπε να δουλέψω και αυτό μου το έχουν "χτυπήσει" ότι έλλειπα, αλλά έπρεπε να δουλέψω, να μην τους λείψει κάτι. Δεν είχα καμία βοήθεια. Πολλές φορές τον μικρό τον έπαιρνα μαζί μου στην δουλειά και επειδή δούλευα σε μπαρ και άκουγε τους άλλους να βρίζει είχε μάθει να βρίζει και αυτός. Όταν ο μεγάλός ήταν σε θέση με βοηθούσε και πρόσεχε τον μικρό. >>. Η προσφυγοπούλα 1 δηλώνει ότι << (...) Είναι λίγο δύσκολο που είμαι μόνη, που ήρθα σε μια νεά χώρα αλλά εντάξει είναι καλά. >>, η προσφυγοπούλα 2 προσθέτει ότι <<Πάρα πολύ. Έχω να τον δω σχεδόν 8 χρόνια. Είμαι μόνη μου με τέσσερα παιδιά. Πολλές υποχρεώσεις και ανάγκες απο τα παιδιά. >>ενώ έχουμε και μια τρίτη αναφορά <<Ναι βρέθηκα μόνη μου σε μια ξένη χώρα με δύο παιδιά, μου ήταν δύσκολο να δουλέψω και να γυρίσω πίσω στην Κινσάνα.>> ενώ και η τέταρτη

προσφυγοπούλα παραθέτει ότι << με επηρέασε πολύ η απουσία του άντρα μου (...) >>. Τώρα βλέπουμε και τον αντίποδα μέσα απο τις απαντήσεις των τριών προσφυγοπούλων : 1η απάντηση

<< Ήμουν εντάξει γιατί ήμουν με την αδελφή και θα ερχόμουν στην Ελλάδα για να τον δω >>, 2η απάντηση << Δεν είχα θέμα γιατί ήρθα στην Ελλάδα για να βρω τον άντρα μου >>, 3η απάντηση << Δεν με επηρέασε γιατί έπρεπε να γίνει αυτό. Εννοώ να έρθουμε Ελλάδα και να φύγουμε Βέλγιο για μια καλύτερη ζωή. >>

5.4.4. Επιρροή της απουσίας του άντρα προς την αντιμετώπιση του οικογενειακού και φιλικού κύκλου:

Στην ερώτηση πώς η απουσία του άντρα επηρέασε την συμπεριφορά του οικογενειακού και φιλικού σας κύκλου, πάλι διαπιστώνουμε ότι δεν έχουμε μια κοινή απάντηση. Συγκεκριμένες απαντήσεις πώς η συμπεριφορά του οικογενειακού και φιλικού κύκλου των γυναικών άλλαξε αρνητικά ήταν της Αντωνίας που αναφέρει οτι <<Οχι, όλα μόνη μου. Εδώ δεν με βοήθησαν οι γονείς μου, δεν με βοηθήσουν οι άλλοι. Οι γονείς μου δεν βοήθησαν επειδή είχαν τον αδελφό μου απο κοντά, του είχαν αδυναμία και μετά ο αδελφός μου τους "πέταξε" και τους μάζεψα εγώ. >>, της Εύας <<Ναι!! Δεν μου φτάνει που είχα τα προβλήματα με τους πατεράδες των παιδιών μου. Ο ένας είχε εξαφανιστεί και ο άλλος είχε τριπλή ζωή, έπρεπε να ακούσω και την μάνα μου που με έκρινε και έλεγε πως με είχε προειδοποιήσει για αυτόν αλλα και την αδελφή μου που έλεγε ότι καλά έπαθα με αυτόν που πήγα και παντρεύτηκα. Δεν είχα καμία στήριξη. Για αυτούς ήταν δικό μου λαθός που χώρισα και απο την στιγμή που παντρευτήκα έπρεπε να μείνω με τον άντρα μου και όχι να χωρίσω. >>. Σε αντίθεση με την περίπτωση της Λίλης <<Οχι . Εγώ έχω 8 αδέρφια και όλα με βοήθησαν και εμένα και τα παιδιά μου πάρα πολύ. Με βοήθησαν τόσο ψυχολογικά όσο και οικονομικά. Οι φίλες μου το ίδιο. Οπότε η στάση τους δεν άλλαξε. Ήταν δίπλα μας. >> και όλων των απαντήσεων των προσφυγοπούλων που δηλώσαν πώς δεν επηρεάστηκε ούτε οι φιλικές, ούτε οι οικογενειακές του σχέσεις.

Η επιρροή της απουσίας του πατέρα στην σχέση μητέρα-παιδιού:

Σχετικά με το πώς η απουσία του πατέρα επηρέασε την σχέση με τα παιδιά, το σύνολο των απαντήσεων υποδηλώνει πώς δεν την επηρέασε αρνητικά, αφού είτε δηλώσαν πώς δεν την επηρέασε είτε πώς δέθηκαν περισσότερο. Προσέχοντας ,λοιπόν, τις απαντήσεις έχουμε ότι: Λίλη <<Δεν επηρέασε άσχημα την μεταξύ μας σχέση. Είμαστε πολύ δεμένοι, συζητάμε συχνά και μιλάμε καλά. Δεν μαλώνουμε καθόλου, υπάρχει αγάπη και μας έχει ενώσει περισσότερο

αυτό. >>, Αντωνία <<Όχι, όχι. Με το παιδί είμαστε πολυ αγαπημένοι και οι δύο και εγώ ,δηλαδή, και ο πατεράς του. Μέχρι και τώρα δεν έχει αλλάξει αυτό. Ανέκαθεν ήμασταν αγαπημένοι και δεν έχει αλλάξει αυτό. Έχουμε πολύ καλή σχέση μεταξύ μας. Και το παιδί μου μαζί μου και με τον πατέρα του. >>, Εύα <<Δεν επηρεάστηκε γιατί δεν είχαν ποτέ την παρουσία του πατέρα τους. >>, ενώ πάλι έχουμε την ομοιότητα των απαντήσεων των προσφυγοπούλων πώς δεν επηρεάστηκε η σχέση που έχουν με τα παιδιά τους με την απουσία του πατέρα.

5.4.5. Η επιρροή της απουσίας του πατέρα στην κοινωνική και προσωπική ζωή των παιδιών:

Στην ερώτηση εάν η κοινωνική και προσωπική ζωή των παιδιών έχει επηρεαστεί απο την απουσία του πατέρα, παρουσιάζει ποικιλομορφία στις απαντήσεις. Λίλη << Όχι ευτυχώς δεν επηρεάστηκε ούτε η κοινωνική, ούτε η προσωπική ζωή τους. Είχαν στήριξη απο την οικογένεια μας και απο εμένα και αυτά στηριζάν εμένα. Τα παιδιά μου προσπάθησαν, τελείωσαν τις σπουδές του, έκαναν οικογένειες δεν δυσκολεύτηκαν,έχω την καλύτερη νύφη μάλιστα. Την έχω σαν κόρη μου και αυτή σαν μάνα της. >>, Εύα << Ναι , πιστεύω ναι. Ο κόσμος είναι ακόμη κλειστόμυαλος , υπάρχει ακόμη το στίγμα είσαι παιδί χωρισμένων γονιών. Χωρίς να ξέρουν για ποιό λόγο χώρισαν οι γονείς. Στο σχολείο δεν μου έχουν πει ότι το βίωσαν αυτό. >> , Αντωνία << Όχι , όχι. Είμαστε και οι δύο [εννοεί πρώην συζυγό] δίπλα στο παιδί μας.>>, Προσφυγοπούλα 1 και 2 << Όχι ακόμη, τους λείπει όμως ο πατέρας τους. >> και << Είναι μικρή για να καταλάβει κιόλας, δεν την έχει επηρεάσει κάπου>>, Προσφυγοπούλα 3 και 4 <<Ναι, είναι δύσκολο να μην έχουν μπαμπά. Προστασία, ασφάλεια. >> και αντίστοιχα <<Αρκετά. Είναι δύσκολο ένα παιδί και ειδικά γιός να μεγαλώνει χωρίς πατέρα. Έχει να τον δει και καιρό κιολάς. >>, Προσφυγοπούλα 5 και 6 << Όχι δεν τον επηρεάζει γιατί καταλαβαίνει τον λόγο που είμαστε μακριά>> και << Ναι , κάποιες φορές τον ζητάει>>.

5.4.6 .Υπήρξε βοήθεια απο κάποιο δημόσιο φορέα:

Στην τελευταία ερώτηση σχετικά με το εάν οι μόνες μητέρες έλαβαν κάποια βοήθεια απο κάποιο δημόσιο φορέα, η πλειοψηφία απαντά θετικά. Αναλυτικότερα : Λίλη <<Όχι. Καμία βοήθεια δεν είχαμε, κανένα επίδομα ή κάτι παρόμοιο. >>, Εύα <<Όχι αν εξαιρέσουμε τώρα το άρθρο 21 που προστατεύει τα παιδιά, καμία άλλη βοήθεια. Όλα μόνη μου. Ήμουν μέσα στον ωκεανό και έπρεπε συνέχεια να κολυμπάω. Αλλά τότε δεν με ένοιαζε. Ήμουν μικρή είχα μάθει να κάνω ετσι τα πράγματα, εάν μια μέρα δεν είχα πρόβλημα ψαχνόμουν. >> και η Αντωνία << Όχι καμία βοήθεια. >>. Αντίθετα όλες οι προσφυγοπούλες δήλωσαν πώς δέχτηκαν βοήθεια απο την δομή φιλοξενίας.

Κατηγορίες	Κωδικοί/ Εννοιολογικοί Ορισμοί	Σύνολο
		αναφορών

1. Καθορισμός των ζητημάτων που αντιμετωπίζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες .	ΧΟΕΛΑΟΥ= Χαμηλό Οικογενειακό Εισόδημα Λόγω Αυξημένων Οικογενειακών Υποχρεώσεων	9
	ΚΣΚΚ= Καλές Συνθήκες Κατάστασης Και Κατοικιάς.	9
	ΑΕΤΜΣΠΖΤΜ= Αρνητική Επιρροή Της Μονογονεϊκότητας Στην Προσωπική Ζωή Της Μητέρας.	9

	ΘΕΤΜΣΚΖΤΜ= Θετική Επιρροή Της Μονογονεϊκότητας Στην Κοινωνική Ζωή Της Μητέρας.	9
	ΑΤΑΕΣΜΒ= Απουσία Του Άντρα Που Επηρεάζει Σε Μεγάλο Βαθμό.	7
	ΑΕΤΟΚΦΚ= Αρνητική Επιρροή Του Οικογενειακού και Φιλικού Κύκλου	2
	ΘΣΠΜΜΑΠ= Θετική Σχέση Παιδιών-Μητέρας Μετά την Απουσία του Πατέρα	9
	ΑΕΠΚΠΠ= Αρνητική Επιρροή του Πατέρα στην Κοινωνική Και Προσωπική ζωή των Παιδιών.	4
	ΚΒΚΔΦ= Καμία Βοήθεια από Κάποιο	3
	Δημόσιο Φορέα	

5.5 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ :

5.5.1 . Λόγοι της μετανάστευσης της γυναίκας:

Μέσα απο τις συνεντεύξεις καταλήξαμε στο ότι οι γυναίκες είτε μεταστεύουν στην Ελλάδα για οικονομικούς λόγους ως ανεξάρτητα μέλη απο την οικογένεια τους, είτε για επανένωση με άλλα μέλη της οικογένειας και κυρίως με το συζυγό τους που έχει έρθει στην Ελλάδα πριν απο αυτές είτε για να μεταβούν έπειτα σε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα. Συγκεκριμένα όλες οι προσφυγοπούλες που φιλοξενούνται στην δομή της Σάμου έχουν προσφύγει στην Ελλάδα για την επανένωση με τον άντρα τους, εκτός απο δύο περιπτώσεις προσφυγοπούλων που η μια θέλει να ταξιδεψει στην Σουηδία πάλι όμως για να βρει τον άντρα της που είναι

στην Σουηδία, ενώ η δεύτερη κατά την διάρκεια του ταξιδιού πνίγηκε ο άντρας και γύρισε στην Σάμο με σκοπό ωστόσο να μεταβεί στο μέλλον στο Βέλγιο. Η Λίλη έφτασε στην Ελλάδα ώστε <<Είχα πολύ σοβαρό πρόβλημα στην πατρίδα μου, είχαμε πόλεμο, όπως είναι τώρα στην Ουκρανία. Εμείς περάσαμε 1995 και 2008 λόγω της φτώχειας ήρθα στην Ελλάδα να δουλέψω (...)>>, η Αντωνία <<Για μια καλύτερη ζωή, γιατί ζούσαμε στην δικτατορία, ήταν τα χρόνια του Χότζα (...)>> και τέλος η Εύα <<Μεταναστεύσαμε για καλύτερη ποιότητα ζωής στην Ελλάδα μετά από διακοπές στην μαμά μου εδώ. >>. Το σύνολο των μεταναστριών και των προσφύγων έφτασαν στην Ελλάδα παράνομα εκτός της Αντωνίας που αναγνωρίστηκε ως ομογενής της Βόρειας Ηπείρου.

5.5.2. Η επιρροή της μεταναστευτικής ιδιότητας στην κοινωνική και προσωπική ζωή της γυναίκας :

Στην ερώτηση εάν η μετανάστευση επηρεάζει την κοινωνική και προσωπική τους ζωή, η πλειοψηφία απάντησε πώς δεν την επηρεάζει. Συγκεκριμένα η Εύα απάντησε πώς <<Και ναι και όχι. Υπήρξαν στιγμές που ένιωσα έναν ρατσισμό είτε επειδή είμαι Αλβανίδα, είτε επειδή έχω παιδιά. Θα μπορούσαν να υπάρχουν διαφορετικές συμπεριφορές και να κάνω διαφορετικά πράγματα και εγώ. Να έχω περισσότερες ευκαιρίες να δείξω ποιά πραγματικά είμαι και όχι να με κρίνει ο άλλος από μια ταμπέλα. >>, η Λίλη στον αντίποδα δήλωσε πώς <<Όχι ποτέ η καταγωγή μου δεν επηρέασε αρνητικά την κοινωνική μου ζωή. Ίσα ίσα πιστεύω την επηρέασε θετικά (...)>>, η Αντωνία πρόσθεσε ότι <<Όχι, τώρα όχι. Πλέον γνωρίζω κόσμο, με ξέρουν και τους ξέρω. Είμαι τόσα χρόνια εδώ άλλωστε, πατρίδα μου είναι εδώ.>> Η προσφυγοπούλα 6 απάντησε <<Ναι, κάποιες φορές γιατί δεν θα βρω εύκολα δουλειά εξαιτίας της καταγωγής μου>>, η προσφυγοπούλα 5 απάντησε <<Δεν με ενδιαφέρει η κοινωνική και προσωπική μου ζωή για την ώρα (...)>> ενώ οι προσφυγοπούλες 1,2,3 και 4 απάντησαν αντίστοιχα ότι μέσα στην δόμη κάνουν παρέα μεταξύ τους και για αυτό δεν υπάρχει ρατσισμός .

5.5.3. Η επιρροή της μεταναστευτικής ιδιότητας στην κοινωνική και προσωπική ζωή των παιδιών της :

Οι απαντήσεις σχετικά με το εάν η ιδιότητα επηρεάζει την κοινωνική και προσωπική ζωή των παιδιών είχαν επίσης διαφορές μεταξύ τους. Η Λίλη μας απάντησε ότι <<Όχι καθόλου! Εδώ ο γιός μου έχει φίλους, τα εγγόνια μου όταν έρχονται εδώ βγαίνουν έξω στη

γειτονιά και παίζουν (...)>>, η Αντωνία επίσης συμφώνησε λέγοντας ότι <<Οχι βέβαια το παιδί μου γεννήθηκε εδώ, εδώ είναι πατρίδα της και εγώ ζω εδώ χρόνια (...)>>, η Εύα ακόμη πρόσθεσε πώς <<Οχι καθόλου. Έχει αλλάξει αυτό στην νέα γενιά, ίσα ίσα ο μικρός μου γιός μου ζητάει να του μάθω καμία λέξη στα αλβανικά (...)>>. Στην περίπτωση των προσφυγοπουλων έχουμε ότι οι προσφυγοπούλες 1,2 και 3,4 ότι δεν επηρεάζει τώρα τα παιδιά τους συγκεκριμένα η προσφυγοπούλα 3 απάντησε ότι << η κόρη μου είναι πολύ μικρή και μέσα στην δομή είναι με παιδιά ίδια με εκείνη >>. Ωστόσο οι προσφυγοπούλες 6 και 5 είπαν αντίστοιχα ότι << Όχι τουλάχιστον ακόμα πιστεύω ότι αργότερα ίσως τα επηρεάσει. >> και <<Ναι επηρεάζεται, κατεβαίνουμε συχνά στην πόλη και βλέπω πώς οι ντόπιοι κοιτάνε τα παιδιά μου και εμένα (...)>>.

5.5.4. Η μεταναστευτική ιδιότητα ως αφορμή για ρατσιστικές συμπεριφορές :

Εάν η μεταναστευτική τους ιδιότητα μπορεί να σταθεί αφορμή για ρατσιστικά σχόλια είχαμε τις ακόλουθες απαντήσεις : Λίλη <<Οχι ευτυχώς δεν έχω βιώσει κάτι, είμαι τυχερή γιατί αυτά υπάρχουν>>, Αντωνία <<Οχι είναι στο άτομο. Το να σε εκμεταλλευτεί κάποιος για την καταγωγή σου. >> και στην παραπάνω άποψη συμφωνεί και η Εύα << Όχι γιατί πιστεύω πως έχει να κάνει με το άτομο, εάν αφήσεις εσύ να σε εκμεταλλευτούν επειδή είσαι μετανάστρια. >> Οι προσφυγοπούλες 1, 2 και 3 τόνισαν πώς είναι μέσα στην δομή το περισσότερο χρόνο οπότε έρχονται σε επαφή ίδιες με αυτές και δεν έχουν βιώσει κάτι ρατσιστικό. Οι προσφυγοπούλες 4, 5 και 6 δηλώσαν αντίστοιχα <<Οχι αλλά πιστεύω πώς εάν έβγαινα εκτός δομής θα είχα άσχημα σχόλια από ντόπιους>>, << Κάποιες φορές νιώθω πώς ναι έχω μειονεκτική αντιμετώπιση εξαιτίας της καταγωγής μου>> και τέλος << Φοβάμαι μην αναγκαστώ να πάω παράνομα στην Σουηδία, όπως και με την Ελλάδα>>.

Κατηγορίες	Κωδικοί/ Εννοιολογικοί Ορισμοί	Σύνολο αναφορών
------------	--------------------------------	-----------------

2. Καθορισμός των	ΜΛΟΖ= Μετανάστευση λόγω οικονομικών	3
ζητημάτων που	ζητημάτων	
αντιμετωπίζουν		
οι μετανάστριες		
γυναίκες και οι		
	ΜΛΕΜΟ= Μετανάστευση λόγω επανένωσης με μέλος της οικογένειας	4
οικογένειές τους .	ΜΣΜΣΑΧ= Μετανάστευση με σκοπό την μετέπειτα μετανάστευση σε άλλη χώρα.	2
	ΜΕΜΙΚΠΖ= Μηδενική επιρροή της μεταναστευτικής ιδιότητας στην κοινωνική και προσωπική ζωή	5
	ΑΕΤΜΙΚΠΠ= Αρνητική επιρροή της μεταναστευτικής ιδιότητας στην κοινωνική και προσωπική ζωή των παιδιών	1

5.5.5. Προτάσεις για την παροχή βήθειας προς τις μετανάστριες:

Στην ερώτηση αυτή θελήσαμε να μάθουμε πώς θεωρούν οι γυναίκες ότι το Ελληνικό κράτος θα βοηθούσε ουσιαστικά στην βελτίωση της κατάστασής τους. Η Λίλη στην συγκεκριμένη ερώτηση απάντησε <<Με κάποια οικονομική βοήθεια. Δεν υπήρξε ποτέ βοήθεια σε αυτά ούτε όταν ήρθα, ούτε τώρα αλλά είναι κάτι που πρέπει να υπάρξει. >>, η Αντωνία και η Εύα αντίστοιχα συμφώνησα <<Σίγουρα με επιδόματα, θα βοηθούσαν πολύ και με άδεια μητρότητας! Εξίσου σημαντικό και αυτό γιατί είναι δύσκολο να δουλεύεις και να έχεις μόλις γεννήσει και να έχεις και ένα παιδί. >> και <<Θα μπορούσε να μας παρέχει ό,τι παρέχει και στους μετανάστες που έρχονται τώρα. Δεν καταλαβαίνω τι διαφορετικό έχουμε απο εκείνους. Τους έχουν πάρα πολλά σε εμάς τίποτα. Έστω μια οικονομική βοήθεια.>>. Η προσφυγοπούλα 1 και 2 απάντησαν <<Με το να με αφήσουν να ταξιδέψω Θεσσαλονίκη να βρω τον άντρα μου>>, <<Με το να μου επιτρέψουν να φύγω από εδώ [Σάμο] και να πάω στον Έβρο στον

άντρα μου που δουλεύει εκεί>> . Η προσφυγοπούλα 3 απάντησε << Με το να δεχτεί η Ελληνική χώρα να μου δώσει άσυλο>> ενώ η προσφυγοπούλα 4 απάντησε << (...) να με αφήσουν να πάω να βρω τον άντρα μου στην Καβάλα, με έχουν εδώ τόσο καιρό (...)>>. Η προσφυγοπούλα 5 <<Με το να λάβω γρήγορα θετική απάντηση για να ταξιδέψω στην Σουηδία>> και η προσφυγοπούλα 6 << Θα ήθελα να με βοηθήσει να φτάσω στην Γαλλία, μαζί με τα παιδιά μου>>.

Κατηγορίες	Κωδικοί/ Εννοιολογικοί Ορισμοί	Σύνολο αναφορών
-------------------	---------------------------------------	------------------------

3. κατάθεση προτάσεων των μονών μητέρων μεταναστριών	BMOE= Βοήθεια μέσω οικονομικής Ενίσχυσης	3
	BMMΣΕ= Βοήθεια μέσω μετακίνησης στο εσωτερικό της χώρας.	3
	BMMΣΕΞ= Βοήθεια μέσω μετακίνησης	3

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ/ ΣΥΖΗΤΗΣΗ:

Οι συνεντεύξεις οδηγούν στην άποψη ότι η καθημερινότητα της μονής μετανάστριας ή προσφύγισσα μητέρας αποτελεί μια πρόκληση. Ξεκινώντας με την ιδιότητα της γυναίκας ως μόνη μητέρα αντιλαμβανόμαστε ότι υπάρχουν αυξημένες

υποχρεώσεις και απαιτήσεις αφού έχει να επιτελέσει τον διττό ρόλο της μητέρας και του πατέρα. Το σύνολο των γυναικών στις συνεντεύξεις που λάβαμε , ανέφεραν πως πρωταρχικό μέλημά τους είναι η οικογένεια τους και όχι η προσωπική και κοινωνική τους ζωή . Μια σημαντική διαφορά που παρατηρήσαμε είναι πως οι γυναίκες που είναι διαζευγμένες ή σε απόσταση από τον σύζυγό τους, επικαλέστηκαν πως το ευρύτερο οικογενειακό τους περιβάλλον δεν ήταν υποστηρικτικό απέναντι τους. Αντιθέτως στην περίπτωση θανάτου του άντρα το οικογενειακό περιβάλλον ήταν στοργικό και αλληλέγγυο απέναντι τους . Σχετικά με την οικονομική άνεση που έχουν σε όλες τις περιπτώσεις παρατηρήσαμε ότι τα οικονομικά ήταν σχετικά ικανοποιητικά, ωστόσο είναι αναγκασμένες ,όπως αναφέρουν οι περισσότερες περιπτώσεις ,να εργάζονται περισσότερο για να μπορούν να καλύψουν τις βιοτικές τους ανάγκες. Η απουσία του άντρα επίσης φαίνεται ότι κατά βάση επηρέασε αρνητικά τις διαζευγμένες γυναίκες σε σύγκριση με τις γυναίκες που είτε ο σύζυγός τους είχε πεθάνει είτε ήταν σε απόσταση χρόνια . Επιπλέον πρέπει να υπογραμμίσουμε πως η μέριμνα της Ελληνικής χώρας προς τις μονές μητέρες ήταν μηδαμινή.

Ως προς το θέμα της μετανάστευσης και της προσφυγιάς των γυναικών , έχουμε εξίσου ενδιαφέροντα δεδομένα . Η μετανάστευση και η προσφυγιά σε όλες τις περιπτώσεις φάνηκε να είναι συνειδητή επιλογή για μία καλύτερη ζωή τόσο για τις ίδιες όσο και για την ίδια τους οικογένεια τους. Φαίνεται κιόλας μέσα από τα ευρήματα των ανάλυσεών μας πως πώς όλες οι γυναίκες έφτασαν στην Ελλάδα με την ελπίδα μιας καλύτερης ζωής . Στην ερώτηση εάν η ταυτότητα της μετανάστριας επηρεάζει την κοινωνική και προσωπική τους ζωή η πλειοψηφία του συνόλου απάντησε αρνητικά. Στην ίδια ερώτηση που αφορά όμως την προσωπική και κοινωνική ζωή των παιδιών τους οι περισσότερες δήλωσαν πως προς το παρόν δεν επηρεάζεται ούτε η κοινωνική ούτε και προσωπική ζωή των παιδιών τους . Συγκεκριμένα αναφέρουν πως τα παιδιά που οι γονείς τους έχουν μεταναστεύσει στην Ελλάδα δεν έχουν δεχτεί κανένα είδους κοινωνικό αποκλεισμό αντιθέτως έχουν αναπτύξει ένα κύκλο κοινωνικοποίησης Ελλήνων και Ελληνίδων που δεν φαίνεται να τους επηρεάζει το μεταναστευτικό χαρακτηριστικό των ατόμων . Από την άλλη τα παιδιά των προσφυγισσών , εντοπίζονται να συναναστρέφονται με άτομα της κοινότητάς της δομής φιλοξενίας. Μας αναφέρουν , λοιπόν, πως καθώς τα παιδιά έρχονται σε επαφή με άλλα παιδιά προσφύγων/προσφυγισσών με παρόμοια βιώματα , έχουν αναπτύξει εξίσου έναν φιλικό κύκλο που φαίνεται να αποδέχεται την προσφυγική τους ιδιότητα.

Η ιδιότητα της μετανάστριας ωστόσο φάνηκε να επηρεάζει κάποιες γυναίκες κυρίως από την δομή φιλοξενίας της Σάμου οι οποίες αναφέρουν πως έχουν τον φόβο να μην υπάρξουν θύμα κάποιας ρατσιστικής συμπεριφοράς.Μάλιστα έχουμε και μια απάντηση μιας προσφύγισσας που δηλώνει ξεκάθαρα πως έχει βρεθεί σε μειονεκτική θέση και αυτή και τα παιδιά της όταν έχουν βρεθεί εκτός της δομής φιλοξενίας. Οι γυναίκες που έχουν μεταναστεύσει στην Ελλάδα, όταν ρωτήθηκαν αν δέχτηκαν κάποια βοήθεια από την Ελληνική χώρα , η απάντηση ήταν όχι , σε αντίθεση όμως με τις γυναίκες που προσέφυγαν στην Ελλάδα οι οποίες αναφέρουν πως δέχονται βοήθεια από την δομή φιλοξενίας. Μάλιστα μια μετανάστρια στην συνέντευξη της δήλωσε πως θα έπρεπε να είχε δοθεί κάποια βοήθεια χρηματική όπως ακριβώς και στους

πρόσφυγες/προσφύγισσες που είναι στις δομές .

Αναλύοντας τα δεδομένα που έχουμε από τις προτάσεις, που οι ίδιες οι γυναίκες προτείνουν, για το πώς το Ελληνικό κράτος μπορεί να τις βοηθήσει ,έχουμε μια διττή απάντηση . Οι μετανάστριες απάντησαν πως θα μπορούσε να το κράτος να βοηθήσει με κάποιο επιπλέον εισόδημα ή επίδομα προς τις οικογένειές τους, ενώ το σύνολο των προσφύγισσών απάντησαν πως θα ήθελαν βοήθεια στο να τους στείλει με ασφάλεια στην χώρα που θέλουν να καταλήξουν ή να τις βοηθήσουν να βρουν τους άντρες τους στο εσωτερικό της χώρας .

Αν και σε θεωρητικό επίπεδο εντοπίζεται συσχέτιση των μονογονεϊκών οικογενειών με τη περιθωριοποίηση και το κοινωνικό αποκλεισμό, δεν το επιβεβαίωσαμε πλήρως μέσα από τα ευρήματα αυτής της έρευνας. Πρόκειται για μια εξέλιξη που οφείλεται, μάλλον, στον κοινωνικό αποστιγματισμό των μονογονεϊκών οικογενειών, που πιθανότητα να αποδίδεται στην αύξηση του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών, αλλά και στην μεγαλύτερη σημασία που δίνουμε ως κοινωνία στις συγκεκριμένες οικογένειες . Ωστόσο υπήρξαν και περιπτώσεις γυναικών που έρχονται να ταυτιστούν με τον κοινωνικό στιγματισμό που απορρέει από το θεωρητικό μας κομμάτι και οι οποίες εξακολουθούν να υφίστανται διάκρισης, ιδιαίτερα οι γυναίκες οι οποίες επιλέγουν την συζυγική διάζευξη. Βέβαια στις συγκεκριμένες περιπτώσεις παρατηρούμε ότι αυτές οι γυναίκες είναι σε θέση να αντισταθούν στην όποια μορφή κοινωνικού κατεστημένου, πράγμα ιδιαίτερα ενθαρρυντικό. Αντίστοιχα, τόσο η μετανάστευση όσο και η προσφυγιά δεν φαίνεται να επιβαρύνει ιδιαίτερα τους μονογονείς και τα παιδιά τους. Σχετικά με την μετανάστευση πλέον τόσο για τις ίδιες τις γυναίκες όσο και για τα παιδιά τους, δηλώνουν πώς κοινωνικοποιήθηκαν ως επί το πλείστον με Έλληνες γηγενείς , αρα υπάρχει η ταύτιση με τον ελληνικό τρόπο ζωής, την ελληνική νοοτροπία αλλά και τις συνήθειες. Παράλληλα δεν έλειψαν και τα σχόλια από την έρευνα, ότι τόσο οι γυναίκες όσο και τα παιδιά αισθάνονται Έλληνες/ίδες καθώς μεγάλωσαν ή πέρασαν τα περισσότερα χρόνια της ζωής τους στην νέα πατρίδα, την Ελλάδα. Σχετικά με την καταγωγή τους και την χώρα από την οποία προέρχονται δεν υπάρχει αίσθημα ντροπής ή τάση να αποκρύπτουν την καταγωγή τους, αντιθέτως νιώθουν ενταγμένοι στην ελληνική κοινωνία και δεν συνδέουν τα όποια προβλήματά τους με αυτήν την ιδιότητά τους. Οι προσφυγοπούλες της δομής της Σάμου, για παράδειγμα, έρχονται να συμφωνήσουν με τις μετανάστριες ,οτι δηλαδή δεν υπάρχει κοινωνικός στιγματισμός ούτε προς την προσφυγική τους ταυτότητα (πλην μια περίπτωσης) , ούτε προς την μονογονεϊκότητα. Αναφέρουν πώς η αντιμετώπιση της οικογένειας τους ήταν υποστηρικτική, ενώ εξίσου υποστηρικτή συμπεριφορά είχαν και από τους/τις υπεύθυνους/-νες δομής και από τους γηγενείς του νησιού.

Θα πρέπει να τονίσουμε όμως και τους περιορισμούς της έρευνάς μας ,επισημαίνοντας το γεγονός ότι, το δείγμα των γυναικών, τόσο των μεταναστριών όσο

και των προσφύγων είναι μικρό σε αριθμό με αποτέλεσμα να έχουμε ένα πόρισμα όχι τόσο προσεγγίσιμο σε ενδειγμένα αντικειμενικά δεδομένα. Επίσης το γεγονός της διαφορετικής γλώσσας των προσφυγοπουλων και η μετάφραση των ερωτήσεων από διερμηνέα δεν έδωσε την δυνατότητα στις γυναίκες να εκφραστούν με αυθορμητισμό και να μας αναφέρουν περισσότερα στοιχεία που πιθανότατα ήταν πιο δυσερμήνευτα. Οι απαντήσεις των προσφυγοπουλων, ακόμη , ήταν πιο μικρές σε έκταση με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να έχουμε πλήθος πληροφοριών για το σύνολο της έρευνας. Το γεγονός ακόμη πώς οι συνεντεύξεις των προσφυγοπουλων έγιναν διαδικτυακά, εξαιτίας κρουσμάτων covid-19 στην δομή φιλοξενίας, μπορεί να αποτελέσει ένα ακόμη μειονέκτημα αφού δεν υπήρξε άμεση επαφή μεταξύ μας. Θα ήταν συνετό επόμενες έρευνες στην συγκεκριμένη ερευνητική θεματολογία να έχουν μεγαλύτερο πλήθος και κατά προτίμηση ίσο μέρος πληθυσμών μεταναστριών και προσφυγοπουλων και εάν είναι εφικτό υπάρξει δια ζώσης επαφή.

Βιβλιογραφία

Αντωνοπούλου Φ.Δ. (2012). Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στις κοινωνικές ανάγκες του μόνου γονέα. Το βήμα του Ασκληπιείου, 11 (3), 422-437.

Babalis, T., Tsoli, K., Nikolopoulos, V., Maniatis P. (2014), The Effect of Divorce on School Performance and Behavior in Preschool Children in Greece: An Empirical Study of Teachers' Views. *Psychology*, 5 (1), 20-26. DOI: 10.4236/psych.2014.51005

Γεώργας, Δ., Καλαντζή-Αζίζι, Α., Κατάκη, Χ., Παπαδάτου, Δ., Χαρίτου, Ν., Ζαχαριάδης, Ν. (1996). Οικογένεια: Ψυχοκοινωνικές – ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις.

Γ. Τσιώλης: Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα 2014.
Chzhen, Y., & Bradshaw, J. (2012). Lone parents, poverty and policy in the European Union. *Journal of European Social Policy*, 22(5), 487–506. Dechaux, J. H. (2008). Esping-Andersen, G. (1990). The three words of welfare capitalism. New Jersey: Princeton University Press.
<https://lanekenworthy.files.wordpress.com/2017/03/readingspingandersen1990pp9to78.pdf>

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) (2007). Η Γυναικεία Μετανάστευση στην Ελλάδα. Τα ευρήματα της Πανελλήνιας Έρευνας του Κ.Ε.Θ.Ι.
https://www.kethi.gr/sites/default/files/attached_file/file/2020-10/127_GYNAIKEIA_ME_TANASTEYSH.pdf

Κικίλιας, Η., Παπαλιού, Ο., Φαγαδάκη, Ε., (2008). Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ελλάδα.

Κογκίδου, Δ. (1995). Μονογονεϊκές οικογένειες: Πραγματικότητα-Προοπτικές Κοινωνική πολιτική, Αθήνα: Νέα Σύνορα.

Κογκίδου, Δ. (2005). Μεταβολές της οικογενειακής οργάνωσης-μονογονεϊκές οικογένειες: μία πρόκληση για την κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα. Στο: Μουσούρου Α. & Στρατηγάκη Μ. (Επιμ.): Ζητήματα Οικογενειακής Πολιτικής – Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρικές Διερευνήσεις (σ. 123-160).

Κογκίδου, Δ., & Πλιόγκου, Β. (2006). «Τι περιμένεις; Παιδί χωρισμένων είναι...». Μόνες –μητέρες / εκπαιδευτικοί μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Διαδικασίες Ένταξης Προσώπων και Ιδεών στο Χώρο της Εκπαίδευσης. Όλοι διαφορετικοί – όλοι ίσοι» (σ. 251-260).

Κοφτερού, Α.Π. & Ζάχος Δ.Θ. (2008). Οι αντιλήψεις των μόνων μητέρων μεταναστριών της Θεσσαλονίκης για εκπαίδευση των παιδιών τους. Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών, ΙΓ (52), 137-166.

Maldonado, L.C. & Nieuwenhuis, R. (2015) Family policies and single parent poverty in 18 OECD countries, 1978–2008, Community, Work & Family, 18:4, 395-415.

Μαράτου-Αλιπραντή, Α., (1996). Οικογενειακή ρήξη, μονογονεϊκότητα και κοινωνικός αποκλεισμός: οι υποχρεώσεις της οικογένειας, η ελληνική και η ευρωπαϊκή εμπειρία.

Μαράτου-Αλιπραντή, Α. (2002α). Διακρατικός οδηγός για τη μονογονεϊκότητα.

Μαράτου-Αλιπραντή, Α. (2002β). Οικογένεια και Κράτος Πρόνοιας στην Ευρώπη: Τάσεις και προκλήσεις στον εικοστό πρώτο αιώνα.

Mather, M. (2010). U.S. Children in Single-Mother Families. Data Brief. P.R.B Inform, Empower, Advance. Ανακτήθηκε από <https://www.prb.org/wpcontent/uploads/2010/05/05152010-single-motherfamilies.pdf>

McLanahan, S. (2004). Diverging destinies: How children are faring under the second demographic transition, Demografy, 41, 607-62.

Μιχαϊλίδου Μ, Μουρίκη Α, Gazon Ε. (2007). Τελική Έκθεση για την Εφαρμογή της Δράσης, ΕΚΚΕ. Μουσούρου Α.(1984). Η Ελληνική Οικογένεια. Αθήνα: Ίδρυμα Γουλιανδρή-Χόρν.

Μουσούρου, Α. (1991). Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη.

Μουσούρου, Α.(2005). Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας.

Μπαμπάλης, Θ. (2005). Παιδιά Μονογονεϊκών Οικογενειών. Βοηθώντας στη Σχολική Προσαρμογή τους.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2012). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (Δ΄ Έκδοση).

Nieuwehhuys R., & Maldonado, L.C. (2018). The triple bind of single-parent families: resources, employment and policies. Στο Nieuwehhuys R., & Maldonado, L.C. (Επιμ.): The triple bind of single-parent families: resources, employment and policies to improve well-being (σ.1-27).

Nieuwehhuys, R. (2020). The situation of single parents in the EU. European Union:

Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs Directorate General Internal Policies.
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659870/IPOL_STU\(2020\)659870_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659870/IPOL_STU(2020)659870_EN.pdf)

Νοικοκυράκης, Γ. & Σαράφης, Π. (2018). Κοινωνική προστασία και προκλήσεις του ευρωπαϊκού κράτους πρόνοιας, Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής, 35 (4):464-471.
https://www.researchgate.net/profile/PavlosSarafis/publication/326922877_Social_protection_and_the_challenges_of_the_European_Welfare_State/links/5b6c8b2845851546c9f94d16/Social-protectionand-the-challenges-of-the-European-Welfare-State.pdf

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδας (Ο.Κ.Ε.) (2016). Ανθρώπινες ροές στην Ελλάδα: πτυχές και επιπτώσεις του προσφυγικού και μεταναστευτικού ζητήματος.
https://www.oke.gr/sites/default/files/op_317.pdf

Παπαθεοδώρου, Θ. (2015). Νομικό καθεστώς αλλοδαπών. Ελληνική και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία.

Patton M.Q. (1990). Qualitative evaluation and research methods .

Πλιόγκου, Β. (2011). Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την εκπαίδευση των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών; Από την οπτική μόνων γονέων. Στο Σύλλογος Αρχηγών Μονογονεϊκών Οικογενειών Νομού Έβρου «Στήριξη» (Επιμ.), 1ο

Πανελλήνιο Συνέδριο Μονογονεϊκών Οικογενειών με θέμα: «Μονογονεϊκές Οικογένειες στη σύγχρονη κοινωνία», 7 Αυγούστου, 2009, σ. 72-92.

Σαρρής, Ν. (2016). Η ανάγκη ανάδυσης ενός νέου ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου για την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων στην εποχή της οικονομικής κρίσης.
<https://www.academia.edu/25622470>

- Σταθόπουλος, Π.Α. (2005). Κοινωνική Πρόνοια. Ιστορική Εξέλιξη- Νέες Κατευθύνσεις.
- Τσαούσης, Δ. (1989). Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας.
- Τσαούσης, Δ. (2004). Πολιτισμός, ελεύθερος χρόνος και κοινωνικός αποκλεισμός. Στο
Κασιμάτη Κ. (επιμ.) Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία (σσ. 87-119).
- Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου (χ.χ.). Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ένταξη.
<https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/politikientaxis-se-eyropaiko-kai-diet-hnes-eripedo/>
- Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2018). Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη.
<http://www.opengov.gr/immigration/wpcontent/uploads/downloads/2019/01/ethniki-stratigiki.pdf>
- Unesco (1972). Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών.
- United Nations (2005). 2004 World Survey on the Role of Women in Development. Women and International Migration.
<https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2005/worldsurvey-2004-women-and-international-migration-en.pdf?la=en&vs=5138>
- Φερόνας, Α. (2008). Κοινωνικός αποκλεισμός και κοινωνικές συγκρούσεις. Στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο: Όψεις της Σύγχρονης Ελληνικής και Ευρωπαϊκής Κοινωνίας (σσ. 61-89).
http://dsep.uop.gr/attachments/CVs/feronas/CV_A_Feronas_gr-02-2019.pdf
- Φερόνας, Α. (2019). Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Αλληλεγγύη στην Ελλάδα της Κρίσης.
- Φύκαρης, Ι., & Αρχοντόγλου, Α. (2006). Σχολείο και μονογονεϊκές οικογένειες: δυνατότητες εκπαιδευτικής παρέμβασης. Ανακτήθηκε από
<https://docplayer.gr/1792981-Sholeio-kai-uonogoneiki-oikogeneia-ynatotitesekpaideytikis-pareuvasis.html>
- Μεταπτυχιακές Εργασίες/ Διδακτορικές Διατριβές
Γαλακτοπούλου Ιωάννα- Ιουλία (2020). Ο κοινωνικός αποκλεισμός των μονογονεϊκών οικογενειών (Μεταπτυχιακή Εργασία).
<https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/5853>
- Γώγου, Σ. (2012). Μετανάστες και κοινωνικός αποκλεισμός. Μεταναστευτικές ροές

στην Πάτρα: Αντιλήψεις, προκλήσεις και προοπτικές (Μεταπτυχιακή Εργασία). https://amitos.library.uop.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/123/187_010228.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Δανουκάρα, Μ.Α. (2019). Η ελληνική ιθαγένεια ως εργαλείο κοινωνικής ενσωμάτωσης ή κοινωνικού αποκλεισμού των μεταναστών δεύτερης γενιάς. (Μεταπτυχιακή Εργασία). <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/5640/%ce%94%ce%b9cf%80%ce%bb%cf%89%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae%20%ce%95%cf%81%ce%b3%ce%b1%cf%83%ce%af%ce%b1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Καψάλης, Α. (2017). Μετανάστευση και εργασία στη σύγχρονη Ελλάδα (Διδακτορική Διατριβή). <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/41813>